

Alexandrum, noster ad Elagabali postrema tempora, satis quidem recte gestum maluerit referre. Cassiodorus quoque: *His coss.* (Elagabalo et Alexandro) *in Palestina Nicopolis, quæ prius Emmaus vocabatur, urbs condita est.* Nec dissentit ipse alibi Hieronymus lib. de viris illustribus cap. 93: *Julius Africanus... sub imperatore M. Aurelio Antonino (Elagabalo) qui Maerino successerat, legationem pro instauratione urbis Emmaus suscepit, quæ postea Nicopolis appellata est.*

Ibid. Antoninus Romæ occiditur. Legerat Pontaeus uno *Semiasya*, quod nos in duo, ut debuit, tribuimus. Equè bene Scaliger *Symia Sira*, et Græce *Συμία Σιρά*: quod nomen ab Hebræo כהרמיה שמיא perquam erudite interpretatur *tantulan onychinam*, quod ornamentum est pendens ex collo mulierum. Orientalibus enim et præcipue Syris frequens et vulgo usitatum fuisse notat, appellaciones imponere a rebus que in deliciis sunt, cujusmodi gemmæ et mundus muliebris. Cetera apud eum videsis. Alii cum Lampridio et Capitolino *Semiamiram* dicunt.

Col. 480. *Alexander Mammææ... an. xiii.* Adde modo dies novem: et vide Pagium, qui accusat erroris Lampridium.

Col. 479. *Alexander Xerxem regem.* Accepit Hieronymus ab Eutropio: a quo Itidem, monet Schickardus, non recte *Xerxem* eum regem nominari, ut et *Artaxerxem* ab Herodiano, Niphilino, et Lampridio, et *Artaxarem* ab Agathia scholastico, cum genuinum ejus nomen fuerit *Ardschir*, ut ex Tarich, Arabico libro genealogico, compertum est. Cætera, etiam inferius, ubi de Ulpiano sermo est, a laudati Eutropii interpretibus repetit.

Col. 479. *Romanæ Ecclesie sextus decimus.* Uno minus dicit ipsemet Eusebius in hist. lib. vi, cap. 23, sive octennio tantum, *ἔταρ ἔτος* perfunctum Romanæ Ecclesie pontificatu Urbanum. Quin etiam ex consulari nota in Bucheriano catalogo, a consulari *Maximi et Eliani, usque Agricolæ et Clementino*, colligas neque octennium illud explevisse. Attamen idem ille catalogus facit in annorum summa fere cum Hieronymo; octo enim annis, *menses 11, dies 12* (in ms. reginæ Suecor. *menses 10, dies 12*) adjungit. Plus dicit unus Corbeiensis ms. Constantino laudatus, *annos 9, mensem 1, dies 2.* Est vero Bucheriani catalogi summa ab ordinatione in episcopatum, ad martyrii diem supputanda, eaque propriæ ad fidem.

Col. 482. *Thermæ Alexandrinæ.* Recole que superius de Neronianis thermis dicta sunt. Quanquam et proprie fundatas alias ab Alexandro, laudatus etiam Scaligero Lampridius notat: *Opera veterum principum instauravit. Ipse nova multa constituit: in his thermis nominis sui, juxta eas, quæ Neronianæ fuerunt, aqua inducta, quæ nunc Alexandrina dicitur.*

Col. 481. *Gernianus* [al. *Germanus*] *presbyter.* In Parmensi ms. *Gernianus* hic dicitur, et *Beryllus Arubasternus*, corrupte. De Hippolyto in Græcis collectaneis lib. 1 Scaliger Synecelli verba pro Eusebianis obtrudit: *Ἰσχυρότατος ἱερεὺς φιλόσοφος, ἐπιπαισιος Πιότρον τοῦ ἀπὸ τῆν Πόλεως, κ. τ. λ.* qua tantum abest, ut scribi ab Eusebio poterint, ut qui Latine Eusebianum hocce opus Hieronymus vertit, libro de viris illustribus, neget se reperire unquam potuisse cujus ille civitatis episcopus fuerit. In eam ego sententiam concesserim, que Hippolyti sedem figit in Portu Romano in Arabia, et *ἑυχόροσ τῆν Ἀραβίας Πιολεμαῖος* vocat: quam et probabiliorum facere videtur iste Eusebii locus, eo nimirum, quod in eadem regione, sive Arabia, Beryllus episcopus recensetur.

Col. 482. *Antiochiæ undecimus... Zelennus.* Atque hic *Zenus* pro *Zelennus* in Parmensi ms. nominatur: Eusebio in hist. *Σελένος*, dicitur.

Col. 481. *Alexandriæ Ecclesie... Heraclæus.* Lectum antea corrupte *Heraclæus*. Atque huc quidem anno ejus ordinationem assignant libri plerique omnes cum editi, tum mss. Duo tamen Oxonienses Dodwello laudati in sequentem transferunt, sive ad decimum Alexandri.

Ibid. *Alexander in matrem.* Videri potest voluisse his verbis Hieronymus gestum Severi aliquid in Mammææ matris gratiam indicare: puta quod eorundem occasione verborum Lampridius narrat: *In matrem Mammæam unice pius fuit, ita ut Romæ in palatio faceret diætas nominis Mammææ, quas, etc.* Aliter non erant profecto in certum imperatoris annum conicienda: quod factum Scaliger usque adeo miratur.

Col. 482. *Origenes in Alexandria.* Valiesius in notis ad Eusebium histor. libro vi, cap. 26. In chronico, ait, Eusebii hæc Origenis migratio ab urbe Alexandria ad Cæsariensem, in quibusdam codicibus refertur anno 12 Alexandri, ut testis est Pontaeus. Sed mira est Eusebii a seipso dissensio, qui in chronico eam migrationem commemorat anno vel biennio post mortem Demetrii. Hic vero Origenem Alexandria mi-

grasse scribit paulo antequam Demetrius ultimum diem obiisset. Quod quidem verius puto. Nam post Demetrii interitum, nihil jam cause erat cur Origenes Alexandria discederet; cum præsertim Demetrio successisset Heraclæus, unus ex discipulis Origenis. Accedit quod hic refert Eusebius, Origenem ex urbe Alexandria discedentem, munus suum et catechizandi officium Heraclæo tradidisse. Ex quo apparet Origenem, paulo ante prolatum a Demetrio adversus ipsum excommunicationis sententiam, Alexandria discessisse. Neque enim post illam sententiam magisterium suum in Alexandria Ecclesia Origenes retinere potuit. Recte igitur Baronius Eusebii chronicon emendat, et Origenis eadem migrationem ab urbe Alexandria confert in annum 10 Alexandri, mortem vero Demetrii in annum sequentem. Sed in eo labitur, quod sententiam excommunicationis a Demetrio latam esse dicit anno antequam Alexandria migraret Origenes: quod refutavimus. Cum enim magisterium suum Origenes semper Alexandria retinuerit, apparet ipsum ante damnationem illinc discessisse. Porro cum Origenes se a Demetrio in Synodo episcoporum damnatum esse comperisset, epistolam scripsit ad amicos suos qui erant Alexandria, qua in Demetrium et reliquos episcopos invehebatur. Ejus partem citat Hieronymus in libro II adversus Rufinum. Porro jam semel Origenes Cæsaream se receperat, Antonini Caracallæ temporibus; sed a Demetrio honorifice revocatus, brevi Alexandria rediit, ut supra relatum est. Postea vero cum in Achaïam proficisceretur, per Cæsaream Palestinæ transiens, ibidem presbyter est ordinatus.

Col. 481. *Romanæ Ecclesie decimus septimus.* In histor. autem lib. vi, cap. 29, uno plus dicit, sive *ἔταρ* et episcopatum Romanæ Ecclesie Pontianum tenuisse. Et veteres catalogi supra annos quinque, menses duos, et dies septem ei tribunt: qui conciliari non incommode cum eo possunt, si sex dici incompletos intelligas. Qui solos quinque annumeret cum auctore nostro, non invenio; Syncellum autem, atque ex eo Nicephorum, qui tres modo dicunt, non moror.

Ibid. *Alexander occiditur.* Apud Moguntiacum, in Gallia, in vicis eius *Stela* (vel *Sicilia*) nomen est, ut Lampridius et Victor docent.

Col. 482. *Maximinus annis III.* Numero utitur rotundo, ut et Epiphanius, Orosius, Victor, Cassiodorus, atque alii, qui tres cum auctore nos-

tro annos Maximino assignant, cum ille tamen vix aliquot supra biennium mensibus imperio potitus sit. Causam, et retum, quis noster preterit, seriem ab historicis pete. Victor de Casaribus cap. 27: *Horun* (Maximinorum) *imperio ad biennium per lajsumodi moras annis quæsitus*: cuius loci interpretes adito. Vide et Petavium de doctrin. temp. lib. xi, cap. 24.

Col. 481. *Maximinus primus ex corpore.* Accepit noster ab Eutropio, quocum Herodianus et Capitolinus consentiunt. Victor autem cepisse tradit Maximinum *potentiam suffragis legionum; quod etiam patres, dum periculosum existimant inermes armato resistere, approbaverunt.*

Col. 482. *Maximinus Aquileia.* Atque id ex Eutropii, quem et Victor sequitur, fide. Alii enim non a Pupieno, sed a militibus occisum Maximinum tradunt. Ejus interfecitorem Herodianus lib. vii atque viii Maximinum vocat: cui tradit ex Fortunatiano Capitolinus fuisse nomen Pupieno, sed alium tamen a cognomine Pupieno Maximo imperatore, qui certe per ei temporis Romæ agebat Palatinus primus ms. teste Schurzfleischio, pro a Pupieno habet *apud Pieve*, ex qua corrupta lectione potest fortasse aliquid boni excludi. Scaliger, qui primum olympiadis annum hunc facit esse quo interfectus est Maximinus, erroris convincitur a Censorino, qui eodem hoc anno librum de die natali scribebat, et mortem Maximini ad ann. 2 olympiadis 254 refert.

Ibid. *Gordianus annis VI.* Perstat in eodem errore, quem modo animadvertimus, Scaliger. Censorinus hocce anno secundo olympiadis, in agone Capitolino, quem undequadragesimum numerat, Pupieno et Balbino interfectis, auctor est, Gordianum adhuc adolescentulum imperatorem appellatum. Docet vero Pagius agonem illum inter diem 14 martii, et ante exitum mali celebrari solitum; in quem locum plerique alia congerit lecta digna.

Col. 481. *Romæ octavus decimus... Antheros.* Vulgo *Atherius* dicitur, pro quo *Anteros*, ut est in Bucheriano catalogo, utque Græce *Ἀντιρός*, restitimus. Pr. Palatinus ms. corrupte *Atherum* vocat. Sedisse eum ultra mensem, duos tresve dies, alii decem, et undecim volunt. Fabiano etiam supra annos tredecim, mensis unus dieque decem, addit solent. Sed nihil dubium est accurate utriusque initia ab Eusebio constitui, quæ alius erant, adhuc superstitibus Maximino, repetenda.

Ibid. *Gordiano Roman ingresso*. Pertinent hæc ad superiorem annum, ut ex his que diximus liquet. Vide histor. miscellan. Herodianum quoque et Capitolinum, qui Pupienum atque Albinum non in palatio, ut cum Eutropio noster, sed eductos inde, atque in via contrucidatos notant.

Ibid. *Gordianus admodum adolescens*. Huc istam que ad Gordiani tertium, et subsequenter periocham, que ad quintum annum referebatur, ipso iubente in curis posterioribus Pontaco, distulimus. Accepit vero pene ad verbum Hieronymus ab Eutropio, quem videsis cum doctorem interpretum notis.

Col. 482. *Philippus annis vii*. Tot supputant quidem Orosius et Jornandes; vetustiores autem, Eutropius, ac Victor, solos *quinque*. Propius ad verum alii inter utrosque medii sæc dicunt: ac sane duos annos, diesque fere viginti supra quinque annos, rationibus rite subductis, colligere est potitum imperio Philippum. Videsis Pagium.

Col. 481. *Philippus Philippum filium*. Recole que ad geminum huic locum in Hieronymi libro de viris illustribus cap. 54 observamus. Saltem non fuisse animo a Christianis alieno Philippum, veri speciem habet. Vere autem ad Christianos non accessisse, indicio est subsequens ipsa periocha de secularibus ludis, quos egit, ut alia prætermittamus.

Col. 483. *Regnantibus Philippis*. Qui juxta Varonem millenarius ab U. C. annus agebatur, tertius erat consulatus Philippi: non, ut plerique alii docti viri putant, secundus. Evincunt id nummi COS. III. inscripti, in quorum postica SAECVLVM NOVVM. apud Mediobarbum atque inter nummos Arseotanos tab. 38, MILLIARIVM SAECVLVM; apud Oyselium, et rursus Mediobarbum, MILLENARIVM SAECVLVM. Ejus utique filii junioris Philippi erat ille consulatus secundus: quod itidem nummi testantur, qui ludos seculares COS. III. Philippi patris, et COS. II. filii, notant, SAECVLARES AVG. et AVGG. Non igitur video quam bene rationes Eusebii, sive Hieronymus, inean, qui hæc secundo imperii Philippi anno adscribunt, quæ videbantur in tertium saltem differenda. Ceterum confer Eutropium et Capitolinum; cum primis vero Cassiodorum, qui ab auctore nostro hansit.

Col. 481. *Quadragesima missus natali*. Que ad loci hujus intelligentiam faciunt, præoccupavit

Pontaeus, cujus huc referenda annotatio est a pag. 202 ad 203, in ealce libri. Scaliger vulgatum lectionem, *Atlas mors*, retinuit. Nobis pro *quadragesimus missus*, quod Pontaeus legit, placet rescribi *40 missus*, et coherenter mox *cucurrerunt*. Cassiodorus, *quadragesima etiam missus natali Romæ Urbis cucurrerunt, et agon mille annorum actus*. Hieronymus aliam a laudata dudum sententiam hic memorat eorum qui, et propius quidem ad verum, natalem millesimum Urbis annum a Palilibus Varronianis, in hunc imperatoris Philippi quartum conferebant. Recole que superiori proxime annotatione observamus.

Col. 484. *Philippus urbem cognominem sui*. Ve-re ne duo verba isthæc, in *Thracia*, qua nec Græcæ textus habet, glossator nonnemo olim annotarit ad libri oram, que postea temere infarta sint textui. Corte alia est Thraciæ ab ista, quam Philippus noster condidit Philippopolin. Illa multis ante sæculis conditiorem habuit Philippum Amyntæ filium, Alexandri Magni patrem: perstabatque urbs clara nostri Philippi temporibus, quod ex Livio lib. xxxiv, cap. 53, atque aliis compertum est. Hæc autem in Arabia, in ea scilicet regione ex qua ortum ducebat hic de quo sermo est, imperator Philippus, constructa ab eo est: quod luculentissime testatur Aurelius Victor, cap. 23: *Marcus Julius Philippus Arabs... rebus ad orientem compositis, condiditque apud Arabianam Philippopolin oppido, etc.* Quin putat Scaliger Bostram ipsam civitatem, in qua natus erat, fuisse a Philippo instauratam, atque ita a se cognominatam; in quam sententiam doctissimus quoque vir Lucas Holstenius in notis ad Ortelium, et modo laudati Victoriani loci interpretes vulgo concesserunt. Sed enim, ut recte notatum est Cellario geograph. antiq. lib. iii, cap. 14, illa ex historis confirmari non potest; nam quod Zonaras et Codrenus, cum dicunt Philippum *ortum Bostris*, subjungunt *ἕποσ, vel ἕθα, ubi et urbem Philippopolin condidit*, nihil aliud dicunt, quam in agro Bostrano conditam eam urbem fuisse. Cetera notata ipsimet diversam fuisse Philippopolin a Bostris eo ipso, quod laudamus, testimonio ac verbis. Luculentissime autem unam ab alia distinguit vetus notitia Ecclesiæ apud Carolum a S. Paulo, que in Arabiæ provincia primum *Βόστρα μαρτυροῦσα*, deinde quarto numero *Φιλιπποπόλις* nominat, duasque episcopales urbes, non unam eandemque monstrat existisse.

Col. 484. *Alexandrina Ecclesia tertius decimus*. Juxta Eusebii ipsiusmet rationes ac mentem hæc est ad tertium Philippi annum periocha revocanda: siquidem Heraclam postsexdecim episcopatus annos (qui ab numero 2247 computantur) Dionysius excepit. Etiam in hist. lib. vi, cap. 35, anno Philippi imperii *tertio*, Heraclam diem obiisse, eique successisse Dionysium scribit. Nihil itaque dubium quin librorum oscitantia luxatus ordo fuerit, et mota loco periocha, ut passim in hoc libro contigit: non, quod Scaliger jaectat, *σβδμα hoc μηρημοναῖος* Eusebii esse.

Ibid. *Decius anno i*. A calendis augusti hujus anni, quo imperium inuit, ad insequentis decembrem, cuius mensis initio interfectus est Decius, unus supra Eusebii rationes mensis et dies aliquot computantur. Exponi adeo comode Eutropius et Victor debent, quicum dicunt *biennio* imperasse: scilicet *non completo*, quæ duo verba vetus quoque codex apud Hearnium brevioris textui adiungit. Blanchinius tamen noster circa junium fuisse vult Decium occisum, adeoque ne solidum quidem illi annum regni attribuit.

Col. 483. *Decius e Pannonia*. Vetustissimus quidam Hieronymi ms. Havercampio in notis ad Eutropium laudatus, *Burdali* præfert: alii, maxime vulgati veteres, *Eudalia*, Victor *Eubalia* legit. Impressam lectionem Antonini itinerarium, et docti plerique omnes veram unice comprobant.

Id. Ibid. *Decius... qui cum Philippo*. Atque ita Hieronymus lib. de viris illustribus cap. 54 motam ait persecutionem a Decio, *eo quod in religionem Philippi deserviret, quem et interfecit*. Paria Eusebius in hist. lib. vi, cap. 39, nisi quod in ea persecutione statim pro Laurentio ponit Fabianum formæ martyrium pertulisse. Subneclit huic periochæ Scaliger grandioribus litteris ad tituli instar: *Septima persecutio*, que verba, ut de aliis diximus, libri nostri ignorat.

Ibid. *Antonius monachus*. In Parmensi ms., *Arabanes et Fabianus episcopi, etc.* Videsis Eusebium in hist. loco dudum laudato, Pearsonium quoque annal. Cypriani. et Pagium ad an. 250.

Ibid. *Decius cum filio*. Abrutum, sive Abru'tum in Mœsia dici, quandam ignotus ille est geographis locus, multa me adduceunt ut credam. Et primo laudatus Syncello Dexippus, pag. 209: *Δέκιος ἀναστραται, ἐν Ἀβρούτῳ τῆς λεγομένης πόρος Θερμαρονίος, sive Θερμαρονίος, ἢ Θερμαρονίος*. Tum ipsa, que laudamus Græca ex paschali chronico, ubi par credere est, obvia passim litterale

metathesi scriptum ἐν Ἀβρούτῳ pro Ἀβρούτῳ. Et Latinis Victor in Decis, quos tradit, *barbaros trans Danubium persecutantes, Abruti fraude ceci-disse*: manifesto enim mendosum est quod vulgo scribitur *Bruti*, et a loci nomine ad hominis nomen ideo transferitur, quod additum sit *fraude*, quo verbo absolute Victor, et pro *fraudulenter*, tametsi minus Latine usus est. Denique Jornandes de rebus Geticæ, cap. 18: *Veniensque Adabritto (al. Abrupto) Mœsia civitatem, circumseptus a Gothis, et ipse exstinguitur*. Legendum ibi ad *Abrittum*, coniecit et Pagius. Sed ipsa jam apud diversos auctores scripturæ similitudo evincit, loci ejus nomen designari: et *Abrutum*, sive *Abru'tum* ab iis dici voluisse, ut ut in ignotiore vocabulo describendo librarii peccarint. Pontaeus et Scaliger (cui nulla in toto hoc chronico dubia magis lectio foit) habent in *Abrutto*: vetustiores editiones in *Aprucio*: Parmensis ms. in *Abru'to*.

Col. 484. *Gallus et Volusianus*, Parmensis idem ms. *mensibus 3*. Vere autem neque integrum biennium a Decii morte, Gallus: tum ab Hostilianis, Volusianus, imperarunt: omnino menses 23. Recle adeo Eutropius interfectos eos dixit, *non completo biennio*.

Col. 483. *Romanæ Ecclesiæ episcopatum post Fabiani*. Addit Bucherianus catalogus *mensis tres, et dies decem*. Ipsemet Eusebius hist. lib. vii, c. 2, *ἔταρον ἑπτὰ τὰ ἡμέρα* episcopatum tenuisse Cornelium scribit. Confer autem Pagium et Tillemotium. Vetustiores editiones numerum *octo* de Cypriani ad eum epistolis tacent.

Ibid. *Pestilens morbus multus, etc.* Jornandes laudatus antea Scaligero: *Defuncto tum Decio, Gallus et Volusianus regno potiti sunt Romanorum, quando et pestilens morbus pene istius necessitatis consimilis, ut nos ante hos novem annos experti sumus, faciem totius orbis sedavit, supra modum quoque Alexandriam, totiusque Ægypti loca devastans, Dionysio historico supra hæc cladem lacrymabiliter exponente, quam et noster conscripsit venerabilis martyr Christi episcopus Cyprianus, in libro cuius titulus de mortalitate*. Grassata dicitur per annos 15, nihilque ea notius apud auctores, Eutropium, Zonaram, Codrenum, atque alios magno numero.

Col. 483. *Novatus presbyter*. Confer ipsismet Eusebium in histor. libro vi, cap. 43, cum Vallesi notis; hisce enim otiosum esset immorari.

Ibid. *Antiochia quartus decimus*. Aliam subneclit huic periochæ Scaliger, reperlam in uno

ms. in hæc verba : *Jobeus juxta majores nostros* : que illis comparat de alio jobeico a majoribus celebrato ante annos 48 sub Severo, et quid sibi velint, ingenue se profiteretur ignorare, cum in hac ipsa recensione annus desit explendo Judaico jobeico, biennium Eusebiano. Præstabat enimvero eodictum aliorum omnium, qui nihil habent ejusmodi, sequi fidem, merumque istud studiosi alicujus glossema respicere.

Col. 483. *Romana Ecclesia episcopatum*. Uno minus dicit Parmensis ms. sive *septem*, cum uno plus dicere prætisset, sive *novem*. Ita etiam Stephanii tribus annis totidem menses, et aliquot dies superaddunt chronologi recentiores. Mox de Cypriani epistolis, que octo dicebantur in Pontacena editione, nos numericam notam expunximus ad Parmensis, aliorumque melioris note eodictum fidem, reique veritatem. Irreperat illa ex superiore epistolarum ad Cornelium mentione.

Col. 485. *Gallus et Volusianus... Interamnia interfecti sunt*. In Parmensi ms. apud *Interamnia*, pro *Interannam*. Atque hoc unum dicit Eutropius, a quo ipsa hæc periocha excerpta est, ut et subsequentes majorem partem.

Ibid. *Romana Ecclesia pontificatum suscepit...* Xystus. Alii *Skizus*. De ejus varia nominis scriptura recolere quæ superius ad Xystum I observamus. Dissidium majus est inter auctores de temporis spatio quo Ecclesiam tenuit. Ac ne ipse quidem sibi constat Eusebii hist. lib. vii, cap. 27, ubi *fecit videri, annis undecim*, præfuisse eum dicit. Tu vide Pagium, Pearsonium quoque in annal. Cyprian. et de success. prim. Rom. episcop. dissert. i, cap. 10, et Bullum defens. fid. Nic. quibus adde quæ p. Constantius disputat in editione sua epist. Romanor. pontificum in Xysto. Ms. Parmensis *novem* illi annos tribuit.

Ibid. *Valerius in Christianos*. Præponit huic periocha Sealiger, quem ignorat libri alii, titulum : *Octava persecutio*. Quod quærit de tempore quo Xystus et quo Cyprianus martyrium obierint, disces a laudatis modo Pagio et Pearsonio, atque aliis recentioribus qui eorum pontificum acta diligentissime prosecuti sunt.

Ibid. *Atemani vastatis... Græcia, Macedonia*. Sealiger, qui ab anno Caracallæ septimo, ut ibi exposuimus, continuo deinceps anni metachronismo peccat, hoc tamen gestum (quod cum præcedenti proxime una serie conjungit) novo errore ad annum refert hujusce olympiadis primum, et num. 2277. Hallucinatur deinde in

eo etiam quod ait, illi nimirum anno congruere Trebellii Pollionis testimonium, qui scribit, hoc actum Gallieno et Faustino eoss. cum sit omnino e fastis, relictæque chronologorum supputatione perspicuum, eorum consularibus insequentem annum, hujus olympiadis secundum, seu num. 2278 designari; sed eo minus ferendum, quod temere subdit, delirare, ut solet, Cassiodorum, qui gestum in consulatum Albini et Maximini conjecit. His enimvero consularibus hic ipse annus tertius olympiadis, et numerus notatur, ad quem fuisse ab Eusebio relatum, cum veteres libri plerique omnes editi æque atque mss. testantur : tum vero ipse Cassiodorus, quem ad Eusebianum exemplar rationes suas exegisse, nihil est dubium. Facile etiam hic annus in utriusque consulatus ex parte inciderebat : quæ causa fuerit cur alter a Trebellio Pollione, alter notetur a Cassiodoro. Cæterum ab Eutropio maxima ex parte, qua hic recensentur sub Gallieno gesta, desumpta sunt. Parmensis ms. per *Getos* legit pro *Gothos*.

Ibid. *Romana Ecclesia viceimus quartus*. Quin solos novem, tresque menses, et dies decem pontificatum tenuisse eum autumant chronologi recentiores. Ex Bucheriani autem catalogi verbis, *ex die xi calendarum augusti, Emiliano et Basso eoss. usque in diem vii calendis januarii, eoss. Claudio et Paterno*, sedisse eum colligas annos decem, menses quinque, dies quatuor. Sed neque ejus libri certa fides eo loci est.

Col. 486. *Odenathus decurio Palmyrenus collecta Syrorum agrestium manu, etc.* quem locum laudavit ante nos Sealiger. Sed quare decurio vocetur, omnino causam ignorare professus est : denique accipiendum dixit obvio sensu, quo curialis municipii Palmyreni significatur, maxime eum Agathias, ante partem de Sapore victoriam, obscurum hominem vocat. Atqui Trebellio Pollioni *princeps Palmyrenus*, itemque Zozimo et Procopio *ἄρχων* appellatur : ipsum denique nomen decurionis interpretatur in antiquis glossis *ἀρχηγός*, et *ἀρχαρχηγός*, et *ἀρχαρχηγός*. atque his similia, quibus princeps locus et dignitas indicatur. Nomen porro et ipsum *Odenathus* apud Græcos aspiratur, apud quos varia scriptura est, *Ὀδινάθος*, et *Ὀδινάθος*, et veteris, ut aiunt, nummi *ΟΔΗΝΑΘΟΣ*, et Zozimi *Ὀδινάθος*, et Procopii *Ὀδινάθος*, etc.

Col. 488. *Gallia per Postumum*. In nummis sine aspiratione POSTUMUS. Videtis Eutropium lib. ix, cap. 9.

Ibid. *Claudius*. Recentiores chronologi, Pagius et Relandus, colligunt regnasse Claudium solidis duobus annis, et sex fere mensibus. Eos adito. Alii dicunt, anno uno, mensibus decem, diebus quinque.

Col. 487. *In Alexandria una pars*. Reprehendit Eusebium Scaliger *ἑξασταπλασιας*, quod refert sub Claudio gestum quod sub Aureliano contigisse Ammianus Marcellinus testatur lib. xxii, ubi de Alexandria loquens : *Ad ultimum*, inquit, *multis post annis, Aureliano imperium agente, civilibus jurgis ad certamina internecina prolapsis dirutisque manibus, amisit regionem maximam, quæ Brachium appellabatur*. Et Valesius quidem ipse hunc locum in notis ad Eusebii hist. lib. vii, cap. 32, ita atque Scaliger accepit. Maluit tamen Eusebii sententiam sequi ob alias, quas recolas, silihet, apud eum, causas. Erat vero (quod et Pagius ad annum 269, num. 14, pridem animadvertit) intelligendus Ammianus de posteriore alia seditione, atque exilio, quod sub Aureliano contigerit : id quod etiam venire Scaliger in mentem facile potuisset, ex aliarum, quas ibi narrat Eusebii historiarum comparatione (ac præcipue de Anatolio, qui Bruchii obsidione soluta, in Syriam migravit), nisi aliter animatus, et paulo iniquior in auctorem nostrum fuisset. Cæterum apud Græcos alia ejus nominis scriptura plerumque est *Προσπύλιον*, et *Προσπύλιον*. Scaliger quod ait apud Epiphanium lib. de pond. et mens. *ἰν τῷ Βροσπύλιον* legi, videtur de suo fecisse ; nam *Βροσπύλιον* vocat Epiphanius, ac porro ibi *ἰν τῷ Βροσπύλιον* legitur.

Ibid. *Claudius Sirmii moritur*. Aquileia, non Sirmii, ocebuisse ex pestilentia eum dicunt, qui et volunt diutius regnasse. Recole superiorum annotationem.

Ibid. *Quintillus Claudii frater*. Ita etiam Eutropio scribitur. Alii *Quintillium* vocant ; veteres nummi, *Quintilliam*. Consentiant in dierum, quibus imperium tenuit, numero, laudatus Eutropius et Pollio : Vopiscus autem *viceimusum* usque diem computat.

Col. 488. *Aurelianus*. Huic vero solos dant annos quatuor, tres menses et dies viginti plus minus, recentiores cum Pagio chronologi. Vopiscus e contrario, et Zonaras sex annos minus paucis diebus. Differentia orta

videtur ex interregno quod septem fere menses duravit, ut illi tribueretur, quod ad Tacitum usque a senatu electum, temporis spatium interjaect.

Ibid. *Antiochena Ecclesia septimus*. In Parmensi ms. *Timotheus*, vel *Timotheus*. Quæ subsequitur periocha ab Eutropio, aut qui paria habet Pollione, desumpta est.

Col. 487. *Zenobia apud Immas*. Vitiose vulgo, et Scaligero lectum apud *Timas*. Hieronymus videtur hoc accepisse a Sex. Rufi breviar. cap. 24 : *Aurelianus (Zenobiam) apud Immas haud procul ab Antiochia vicit, et Romæ triumphans ante currum duxit*. Quem locum laudans Salmastius in notis ad Vopiscum, illum æque atque nostrum auctorem reprehendit quod res gestas diversis temporibus in unum confuderit. Illo enim, quod apud Immas commissum est, certamine non nisi pars quædam Palmyrenorum, que collem imminuentem suburbano Antiochiæ occupaverat, dejecta inde et profligata est. Quo autem proprio vicia est Zenobia, resque ejus penitus attrite, postea commissum est apud Emessam, quod 134 millibus passuum distat ab Antiochia. Verum alia videtur Rufi, eoque magis Hieronymi mens fuisse, qui ideo fortasse hanc unice de Zenobia victoriam memorant, quod ab illa regni Palmyreni fatum dependit : siquidem regina ab improspere illo conflictu in certam perniciem ruit. Cæterum *Immas*, aut *Himmas* vocant præter Rufum, Jordanes cap. 84, et Hieronymus in vita Malchi : Plinius et Ptolemæus in singulari *Immanis*. Que sequuntur de Pompeiano duce Franco abs Hieronymo addita, nemo non videt.

Ibid. *Aurelianus Romæ*. Confer Eutropium et Trebellium, in eosque doctorum virorum commentarios, quibus adde Vopiscum et Victorem Schotti ad subsequentem periocham.

Col. 488. *Primus agon solis*. Sealiger ait : Ergo eodem anno agon Capitolinus, et agon solis celebrabantur. Agon Capitolinus institutus num. 2102. Intervallum ad hunc agonem, anni 188, hoc est, agones Capitolini absoluti 47. Quare hoc anno inivit Domitiani agon Capitolinus 48, et Aureliani primus solis.

Col. 488. *Aurelianus cum aduersum nos... cinophuro*. Corrupte in Parmensi ms. *cinophario*. Sunt qui malint *zenophoria* scribi, alii *cinophorio* ; sed præstat juxta Græcum *cinophurion* legi, quod est *nova custodia*. Neque hic prætereas Vopiscum, Eutropium, atque alios.

Col. 490. *Tacitus, mensibus quinque*. Addit Pagius dies pl. min. viginti. E contrario sexdecim fere dies adimit Floriano Cassiodorus, qui eum tradit regnasse dies tantum quatuor supra duos menses. Ms. Parmensis praefert in universum *diebus* 89. Vide Eutropium et Victorem in epitome.

Ibid. *Probus*. Satis equidem recte temporis, quo sedit, spatium definitum est: sed quam altius fuissent repetenda initia, ex superioribus, ubi dictum est de Dionysio, intelliges.

Col. 487. *Romanae Ecclesiae episcopatum*. Hoc uno abludivit verbo Eutropius, quod pro *virtute dixit praeferturum felicitate*. Confer autem et Vopiscum. Subsequentem periocham de Anatolio Scaliger in sequentem proxime annum differt.

Col. 489. *Secundo anno Probi*. Eorum quae hoc anno Probi secundo continentur, una est apud Scaligerum periocha, sensusque unus continua serie, qui ad Manicheorum haereseos initia refertur, juxta plurimum maximeque insignium coloniarum epochas denotanda. Rejecta proinde illa, quae intermedia est, periocha, *initium jubilei* 86, contextus refigitur ad hunc modum: *Secundo anno Probi, juxta Antiochenos 325 anno* (quod reposuit ex ingenio et praeconepta opinione Scaliger pro *annus fuit*), *juxta Tyrios 402* (praetermissis quae subsequuntur, *vel 303, secundum quosdam*: quae quidem etiam in Parmensi ms. desiderantur), *juxta Laodicenos 324, juxta Edessenos 588* (pro 589, quod et mss. nostri praefertunt, et rescribi jussit secundis curis Pontaeus), *juxta Ascalonitas 380, insana Manicheorum haeresis, etc.* Nobis haec Pontacena recensio praeferenda omnino visa est, et rationi conformior, et mss. auctoritati: quas causas ut recte recolat apud ipsum Pontaeum in notis ad calcem libri, auctor sum. De Antiochenorum epocha dictum satis superque suo loco ad num. 1969. In altera Tyriorum assignanda seu cum annis Christi comparanda, peccat Scaliger solito minus anni metachronismo: de quo errore alias, et ad primum Christi annum lectorem monuimus. Comperit hunc esse ex actis, quae ipsemet laudat, Synodi Chalcedonensis, actione secunda, post consulatum Flavii Zenonis et Postumiani, indict. prima, qui annus putabatur a colonia deducta 574, congruit vero Christi 447, num. Eusebiano 2464. Primus adeo annus num. 1890 respondebat: illudque exordium est epochae, ex quo recte Eusebius rationes suas iniit. Laodi-

cena, ut vides, anno uno Antiochenam antevertit. De Edessena dictum suo loco, et superius ad numerum 2234, ubi de Abgaro ex chronico Edesseno, et ex Dionysio Jacobitarum patriarcha. *Aram Ascalonitarum* chronici paschalis auctor anno primo olymp. 169 illigat: *Ἀσκαλωνίταις τοῖς ἑσπέραις χρόνοις ἐπιθεῖν ἑβραϊσῶν*. Videtes Spanhemium de usu et praestantia numismat. ejusque urbis nummos ab Harduino illustratos.

Ibid. *Initium jubilei*. Recole quo dicta superiorius sunt de jobeleorum celebratione, quae in aliquot mss. et Scaligeri edit. non semel hoc libro memoratur, ad num. 2232 et 2270. Sed ut libere quod sentio dicam, malim utique totam periocham *initium jubilei* 86 expungi hinc penitus et deleri. Conjecturam hanc meam comprobant ms. antiquissimus Luensis apud illustris. Mansium, quo in codice nihil de jubileo isto habetur. Variarum autem epocharum, quae praecedunt, supputationes ad marginem pagellae ejectionant: *Ex quo colligitur*, ait Mansius, *haec nota alterius esse scriptoris, exordia Manicheorum juxta varias epochas definitis*. Sentit itaque ipse demum illustris. Mansius annotationum istarum recentioreman manum, quarum causa minus aequam Scaligeri defensionem susceperat.

Id. Ibid. *Secundo anno... insana Manicheorum*. Non erat cur miraretur Scaliger, quomodo ex proprio haeresiarcho nomine *Μάντις*, deflexum sit attributum *Μανευτῶν*, idque attributum pro nomine proprio usurpari coeptum. Deflexerunt ejus assectae ad tollendam ignominiam nominis *Μάντις*, quod orthodoxi in *Μανδῆς* id est, *furiusus*, detorquebant, conciliandamque illi e contrario laudem. S. August. haeres. 46: *Manicheorum, quasi Manna fundentem, pro Manichaeo, id est, insano, appellerunt*. Sed haec obiter Syncellus ad quartum Probi annum, ejus haereseos initia differt. S. Epiphanius de pond. et mens. *novo* Valeriani et Gallieni *imperii anno* tradit descendisse Manetem a Perside, et haeres. 66 sectarios Manicheos refert in *temporibus Aureliani imperatoris circa quartum annum imperii ejus*. Natus porro dicitur Manes in chronico Edesseno anno Greecor. 551, qui cum Christi 240 occurrit.

Ibid. *Probus Gallos*. Auctores alii *Atanam* dicunt. Confer Eutropium, a quo sumpta haec sunt, et qui paria his habent, Vopiscum et Victorem in epitome. Huc refer etiam quae superius diximus ad num. 2108 de edicto Domitiani, ne quis in urbibus novellaret.

Ibid. *Saturinus magister exercitus*. Recole quae superius dicta sunt ad num. 2084 de Vespasiano *magistro*. Dux proprie erat limitis orientalis Saturinus, quem et *imperium usurpare conatum in cliente*, scribunt Eutropius, Vopiscus, et Victor.

Ibid. *Romanae Ecclesiae... Eutyehianus*. Quin imo annos solidos 8, et menses 11, et quod excurrit, cum Bucheriano catalogo recentiores chronologi volunt Eutyehianum Rom. Ecl. praefuisse. Constat tamen ipse utenque sibi Eusebius in hist. lib. vii, c. 32, ubi *οὐδ' ὄνομα μὲν δὲκα, εἰς δὲκα μῆνας* in episcopatu transgressus eum, scribit. Proxime accedit libri pontificalis auctor, qui sedisse dicitur, *anno 1, mense 1 a die 1*. De Caio, quanquam suis temporibus eum notat Eusebius adixisse, potior tamen est eruditus Bucherianus laudati catalogi fides, qui eum refert Ecclesiam administrasse *solis annis 7, mensibus 4, diebus 7*.

Ibid. *Probus tumultu militari*. Ex Eutropio, qui eadem ex Vopisco accepit.

Col. 489. *Carus Narbonensis*. Malim utique *Narbonensis*, ex Narona in Illyrico, quae tamen et Narbona cum aliis, tum dicta est Ptolemeo. Certa eorum hallucinatio est, qui addunt *in Gallia*, quod ex Eutropio qui nominis similitudine deceptus est, Sidonius et Zonaras hauserunt: Hieronymus autem satis consulto reticuit, erroreque adeo cavil. Porro Cochem Seleucia vetus nomen esse, Ammianus Marcellin. lib. xxiv, c. 5, docet: *Coche, quam Seleuciam nominant*. Scaliger cum Graecis vulgo *Conchen* legit: alii mss. praesertim libri *Colchen*, et *Clochen*, et *Gorchen*. Sunt et qui *Coceth*, et *Sohenen* vocant. Zoimus, lib. iii, videtur *Zochasen*, *Ζωχάσαν* nominasse. Impressam lectionem unice veram, Eutropii, Sexti Rufi c. 24, Jornandis c. 86 de success. regn. aliorumque auctorum melioris notae codices comprobant. Perit Carus hujus anni mense decembris, ejus vi idus advehebat, sed jam fato functus erat die 12 subsequentis januarii: quod ex titulo legis 2 eod. Justinian. de praediis, et ex lege ejusdem codicis 3, *revocond. donat.* comperit est.

Ibid. *Numerianus cum ob dolorem*. Atque haec Eutropii verba sunt. Scaligero nihil incertius, nihil perturbatius visum est temporibus horum trium Augg. et Numerianus praesertim, de quo auctorum dissidia iis reliquit discutienda, quos *aequus amavit Jupiter*: ne enim ambiguitatem mirari magis, quam solvere posse professus est.

Nobis in Eusebii nostri rationibus nihil non veritati consentaneum, nihil non planum videtur, atque illud cumprimis (quando ab recte constituta Diocletiani inauguratione haec pendet) perquam recte quod utramque historiam in eundem annum contulerit, contra atque Scaliger, qui Diocletiani initia in annum sequentem differt. Dubio locum non sinit esse auctor paschalis chronici, qui distincte, et *καθ' ἑξῆς*, rem totam exponit: eumque sub hujusce anni coss. retulisset *Numerianum ab Apro praeside Perinthi Thraciae necatum*, eadem temporis notatione subdit: *Diocletianus renuntiatus imperator* *πρὸς τὴν καλανδῶν ἑκτοβρίου, xv kalendas octobres, Chalcedone*: tum, *ingressus est Nicomediam purpuratus πρὸς τὴν καλανδῶν ἑκτοβρίου, v cal. oct. et καλανδῶν ἑνοβωβρίας, calendis januarii, consul processit*. Igitur ante aliquot dies, quam imperator Diocletianus acclamaretur, Numerianus occisus est: recta autem ratio persuadet, id ipso septembris mense circa initium contigisse. Confer Wesselingium, lib. probabilium, c. 24.

Ibid. *Carinus proelio victus*. Ut hocce anno Carinum proelio victum a Diocletiano atque interemptum putemus (tametsi ejus interitus tempore nihil est Scaligero incertius), videtur nos adducere rerum series, quae ab Eutropio atque aliis narrantur. Nihil certe est cunctatus utrumque imperator, quin signa conferret, et adventanti Carino Diocletianus occurrit. Scimus tamen, in sequentem annum conleri ab Idatio in fastis, quod ille probabilitate sua caret. Locum, quo ille profligatus est, alii minus recte *Margum* appellant: scriptor auctor S. Resituta, *Argium*. Eutropius situm declarat inter Viminatium urbem, et Aureum montem. Tabulae Peutingerianae, *Aureo monte x, Margum xiv, Viminatio, etc.* Itineraria Hierosolym. *Civitas Margu m. xi, civitas Viminatio m. x. ubi Diocletianus occidit Carinum*. De Nicephoro, quem in Graecis laudamus, consule Wesselingium lib. laudato.

Col. 492. *Diocletianus annis xx*. Diximus modo de ejus imperii initio, quod recte hinc anno Eusebius assignat: male Scaliger in sequentem differt. Confirmat luculentissimo testimonio lex, *ut nemo invitus*, l. 3 eod. Justinian. ejus titulus. Imp. *Diocletianus A. Camerio, dat. id. octob. Carino II et Numeriano coss.* qui hunc solliciti annuum aperiunt. In Graecis subsequentis periochae verba parentesi inclusa *τῶ γένει Δαυιδῶν*, et Cedreno adjecimus.

Col. 491. *Diocletianus in consortium*. Corrupte in Parmensi ms. *Bagaridarum* : in uno quem Glaucanus laudat, *Progaridarum*, in aliis *Baogaudarum* : et quod præ cæteris probatur *Baogaudarum* ; reliquis enim magno numero variantes pro librorum captu lectiones non moror. Nomen factionis et partium, quod pridem Scaligero notatum est, non regionis aut gentis, ut putat Anna Fabr. in Eutropium, evincitur cum aliis veterum, Victoris puta et Prosperi, testimoniis, tum præcipue isto Salviani lib. v de gubern. *Vocamus rebelles, vocamus perditos, quos esse computimus criminatos. Quibus enim aliis rebus Bogaudæ facti sunt, nisi iniquitatibus nostris, etc.* Zozimus, lib. vi, 2, cum impressa lectione *Βαυαυδα* vocat. Confer. chron. Sigeberti ad hunc annum Christi, et rursus ad 437, etc. Halucinetur Scaliger, qui inscriptionem ARRETI. CHANARTAE. PRINCIPIS. GENTIUM. BAQVATVM. ad Bagaudas hosce nostros refert, cum sint illi Baquates non ignoti Africæ populi, quorum meminit etiam Antoninus itinerari sul initio.

Ibid. *Narseus orienti bellum intulit*. Omnia que hoc numero complexus est gesta, accepit Hieronymus ab Eutropio. Cujus sane potior auctoritas est, conferentis in eundem annum et occupatas a Carausio Britannias, et illatum orienti bellum a Narseo : quam Scaligeri, qui Narseus annis post hunc octo regnum inivisse, coque multo serius bellum intulisse orienti contendit, sive uno alterove antequam se Diocletianus imperio abdicaret. Miseret nos certe ejus et pudet, quod hanc esse dixit Hieronymi ἀπορροίαν. Huc tu refer que Mammerianus tradit in panyr. Maximian. Aug.

Col. 492. *Quinguentianæ*. Parmensis ms. *Quingentanos*, corrupte. Aurelius Victor *nationes quingentenas* vocant. Scaliger scribit quingentianos eosdem esse ac Pentapolitas, a quinque civitatibus illius provincie, Cyrenis, Ptolemaide, Arsinoe, Darni, et Berenice, quas civitates Hesperidas vocabant. Eadem erat Sylburgii opinio in notis ad Pæanium. Eos Valens in notis ad Ammian. Marcell. lib. xxii, cap. 16, utpote deceptos auctoris ejus male intellexisse verbis, castigat : aliosque contendit fuisse Pentapolitas a Quinguentianis. Nempe quod illi Cyrenaicam incolerent : isti barbari essent supra limitem Africæ positi, ut colligit ex antiquo auctore Julio Honorio, quem Æthicus magna ex parte descripsit. Nobis in re perquam obscura nihil definire libet.

Col. 491. *Ægyptum Achilleus obtinuit*. Maxime in rem nostram Victor, eodem tempore hæc atque superiora, que uno anno Hieronymus comprehendit, notat contigisse. Sed nosler ab Eutropio accepit, etiam cum minus accurate loquitor. Ejusmodi est illud, *Constantius Claudii ex filia nepos fuit*, quod ἐκείνος; certe, ut pridem Scaliger animadvertit, falsum est ; non enim a Claudii, sed ab ejus fratris Crispi filia Claudia et Eutropio natus est Constantius : qui adeo non Claudii, sed Crispi nepos ex filia dicendus fuit. Latius tamen vocabulum istud accipiunt ejus ævi scriptores, quo etiam ἀδελφίδης, fratris sive sororis filios, significant. Unde Trebellianus quoque in Claudio *Constantium Cæsarem nepotem futurum Claudii* dixit, et *Augusta ipsum familiæ esse* : denique in Gallieno : *Is enim est Claudius, a quo Constantinus vigilantissimus originem ducit, etc.* Mox pro *Serdica* habent libri antiquiores *Sardica*.

Col. 492. *Carporum et Basternarum*. Vitiose cum Parmensi ms. libri alii *Caprorum*. Ptolemeus, Καρπιανός, *Carpianos*, vocat : plerique alii omnes *Carpos*. Eutropius, *Carpis* et *Basternis* subactis, *Sarmatis victis* : *quorum nationum ingentes captivorum copias in Romanis finibus locaverunt*. Victor : *Carporum natio translata omnis in nostrum solum*. Sed hic esse βαρβαρον περιεργον contendit Scaliger ; contigisse enim translationem illam Carporum, postquam Britannia a tyrannide Carausii et Allecti liberata sunt. Contra Idacius in fastis gestum refert nummis Tusco et Annulino coss. que temporis notatio cum Eusebiana hypothesi congruit.

Col. 491. *Primus Diocletianus*. Idem antea Caligula, Domitianus, alique ausi sunt : unde recitius Victor : *Primus, inquit, omnium, Caligulam post Domitianumque, dominum palam dici passus, et adorari se, appellarique uti deum*. Verum ab Eutropio noster accepit, cuius interpretes adito. Sed et Carinum et Aurelianum auro et gemmis usos in vestibus, notum ex Vopisco cap. 49, etc. Porro Scaligerum non moramur, qui nullam fuisse dicit Hieronymo causam cur hæc in nomen aut decimum annum Diocletiani conferret. Par certe credere est ab impio ausu exordium sibi fecisse Diocletianum deservienti in Christianos. Codrenus quoque eo certo anno, quamquam alio atque Hieronymus, adscribit, nempe decimo septimo : ut longius a vero Scaliger ablutat, qui voluisset ad imperii initium referri.

Ibid. *Alexandria cum omni Ægypto*. Eutropius : *Diocletianus obsessum Alexandria Achilleum octavo*

ferre mense superavit, eumque interfecit. Victoria acerbe usus est. Totam Ægyptum gravibus proscriptiombus caelibusque fœdavit.

Ibid. *Romanæ Ecclesie vicissinus octavus*. Scaliger, qui, ut sæpe alias monuimus, ut suæ hypothesi inserviat, olympiados solido, et quod excurrit anno postponit : Marcellinum ad hunc quidem refert Diocletiani duodecimum, sed quem facit esse olympiados precedentis tertium, et Christi (quod solito biennii metachronismo laborat ducentesimum nonagesimum septimum. Que sequuntur gesta, ad eam normam comparata sunt : quod monemus nos identidem, cum fucum fecisse doctis eam recensionem videmus. Nempe Marcellinum hunc aiunt in Eusebii chronico ad annum Christi 304 defunctum referri, cuius, ut videt, recte rationes postulant, in Pontæana, atque adeo accuratior hac nostra recensione, successor Eusebius anno demum trecentesimo septimo nominatur. Revera novem illi annos aucto elargitur, qui Marcellum quem catalogi alii Marcellino subrogant (ei nimirum atque Eusebio intermedium), minime admisit. Quod jurene factum, an fallente eum nominis similitudine, non judico.

Col. 492. *Post decem annos*. Eutropius : *Post septennium Allectus (Carausium) occidit, atque ipse post eum Britannias triennio tenuit, qui ductu Asclepiodoti Pr. Pr. est oppressus. Ita Britannia decimo anno recepta*. Allectum porro cum gemino I contra atque Scaliger contendit, libri omnes preferunt. Notandum hic vero ab hocce anno Diocletiani 13 nullam apparere in Lucensi ms. referente Mansio, usque ad annum 16 numerice notam : ut que huic spatio interjacent omnia in ipsam 13 referenda censerent possent. Si desultorius iste mos ex ipso chronici auctore S. Hieronymo processit, facilis hæc ratio succurreret, ut ab anachronismis quorum subinde in eo opere a viris eruditissimis tenetur reus, excusari posset.

Col. 491. *Juata Lingonas*. Prepostere inversis numericis notis Parmens. ms. tantum præfert 40 millia. Laudatus modo Eutropius cap. 23 : *Per idem tempus a Constantio Cæsare in Gallia pugnatum est circa Lingones* : et mox, *sexaginta fere milia Atamanorum cecidit*.

Ibid. *Galerius Maximianus victus*. Atque hæc ex Eutropio, qui pluribus rem verbis narrat. Paria habet Sextus Rufus.

Col. 471. *Veturius magister militie*. Vocat hunc Eusebius in hist. lib. viii, cap. 4, στρατηγὸς ἐστίν,

quod veritè Dodwellus magistratum armorum. De magistro militum, quod idem videtur, superius in Vespasiano. In Mirei editione et nonnullis mss. hæc periocha post biennium ponitur ; serius uno adhuc anno, ad Diocletiani decimum usque septimum in Scaligeri editione differtur. Proprius accedit nostræ recensionis Prosper in chronico, ubi ceptum in Christianos milites deservire tradit, Anicio Fausto II et Severo Gallo coss. is enim cum Diocletiani 14 et 15 ex parte annus occurrit. Vide Lactantium de moribus persecutor. cap. 10, in eumque locum doctorum hominum notas.

Col. 493. *Thermæ Romæ Diocletianæ*. Verius edificari ceptæ. Pagius enim dissert. hypathic. part. II, cap. 8, num. 12, diu post absolutas, atque anno demum Christi 305, qui iuxta ejus supputationem numero Abrahamitico 2322 respondet, dedicatas ex antiquis inscriptionibus probat.

Ibid. *Ecclesie Hierosolymorum*. . . præfuit Hermon. Expunximus quos addebant Pontæus, et vetustiores editi libri cum Parmensi, nonnullisque aliis mss. annos triginta novem ; nam neque eos addant alii melioris note libri et cum primis Scaligeri editio neque annos omnino annotare amat Eusebius in aliis quam Romæ episcopis. Abnormis præterea est ille numerus, cui nedum persecutions per id temporis notitia, sed et refragatur successoris ejus Macarii que habetur recensio hoc ipso libro post annos tredecim. Fortasse vere habet quem laudamus in Græcis, Niephorus, novem, quas videri poterant librarii variantes alicubi numericas in triginta novem exaggerasse. Mihi persuasum est fuisse hanc notam positam ad libri oram, al. XXXIX, pro eo quod ipse episcopus XXXVIII in textu dicitur : sed antiquarium, non locum Hermonis atque ordinem, qui alius revera apud alios est, ut est XI. apud Niephorum, sed annos perpasso episcopatus indicari, eosque textui perperam intulisse.

Col. 494. *Antiochia decimus nonus*. Subnectit huic periochæ Scaliger grandioribus litteris : *Jobellus secundum majores, que verba ex unius alteriusve codicis ms. albo minori characterè notata excepit. Annum tamen non hunc numerat, sed Diocletiani decimum octavum, eumque hujusce olympiados secundum. In notis non diffidetur recte supputationi deesse annum atque : sed Eusebius apud quem jobel est quinquaginta annorum solidorum, intelligere ab Adam præteritis jobel 85, et tunc iniisse octo-*

gesimam sextam πεντηκοστής. Præstabat vero, ut alias animadvertimus, quando plerique alii codices hæc ignorant, utpote additiâ præterisse.

Col. 493. *Alexandria Ecclesia scaturit decimus.* Hanc quoque periocham in Græcis Scaliger prætermisit, qui sæpius alia pro Eusebianis obtrudit contextui haud consona. Rem ipsam quod spectat, videsis auctorem historiæ patriarcharum Copitarum et Ruinarum in actis martyrum.

Ibid. *Diocletianus et Maximianus.* Quoniam Romæ dicit actum triumphum, idque ipsum Eutropius sub finem cap. 27 conceptis verbis, *post triumphum inclytum, quem ROMÆ ex numerosis gentibus egerat*: quibus consentiunt et Lactantius de mortib. persecutor. cap. 17, et Cassiodorus in chronico: facile assentior doctis viris qui post fere biennium, sive ad vicessimum usque annum Diocletiani, triumphum hunc differunt. Enimvero ante eum annum non fuisse Diocletianum Romæ, ex historia compertum est, et leuulentissime in notis ad laudatum Lactantii librum Baluzius ostendit. Missa proinde facimus quæ pro Eusebiana sententia, et contra Scaligerum (qui ἀπαρρητισμός ejus animadvertat) multa nec ineredita Valesius in notis ad Eusebii hist. lib. viii, cap. 13, edisseruit. In eo duntaxat videtur aberrare Scaliger, quod addit, actum ab imperatoribus triumphum aliquot mensibus antequam purpuram deponerent; nam per ferme adhuc sesquiannum imperium retinuerunt. Propius itaque ad verum accedunt nonnulli etiam Pontaco inspecti codices mss. qui ad annum 19 periocham hanc referunt: eujusmodi unum laudat Baluzius vetustissimum atque optimum Colberlinum, sed præpostero ordine, cum antecedit historiam persecutionis.

Ibid. *Nono decimo Diocletiani.* Præponitur in Scaligeri editione ad tituli instar grandioribus litteris: *Decima persecutio*: tum ipsa periocha, *decimo nono anno, etc.* et subsequens, *secundum Antiochenos, etc.* eodem caractere et forma perscribuntur. Omittitur vero *persecutio christiana*: que quidem verba, ut et notatio illa temporis juxta Antiochenos (que in veteribus libris, teste Scaligero, non in contextu, sed e regione scripta est) in Parmensi ms. non habentur. Sed neque in aliis, quot scio, libris Scaligeranam illam epigraphem, *decima persecutio*, invenire est. In Lucensi tamen ms. refert Mansius hic legi grandioribus litteris PERSE-

CUITIO, cui e regione ad marginem pagelle respondet hæc annotatio, *persecutio X.* Non igitur de suo, ut suspicabar, Scaliger lemma istud adiecit, sed ex aliquo exemplari suo ms. ad Lucensium instar excepit. Rem ipsam quod spectat, Diocletianæ omnium sævissimam initium Lactantius lib. de mortib. persecutor. cap. 12, denotavit, ut nihil accuratius: *Inquiritur, inquit, peragenda rei dies aptus et felix, ac potissimum terminalia debiguntur, quæ sunt ad vii calend. mart. ut quasi terminus imponeretur huic religioni. Ille dies primus leti, primusque molorum causa fuit. . . . Qui dies cum illucisset, agentibus consulatione sanibus ambobus octavum et septimum, repente adhuc dubia luce ad ecclesiam (Nicomedia) profectus cum duobus et tribus, etc.* et cap. 13: *Postridie propositum est edictum, quo cavebatur ut religionis illius homines carerent omni honore ac dignitate, tormentis subiecti essent, etc.* Cæpit itaque persecutio die 23 februarii, cujus propositum edictum est subsequenti die 24 anno quo octavum consulatum Diocletianus, septimum Maximianus agebat: ex quibus conficiunt docti viri, Eusebium unius fere anni metachronismo errare, et a secundo annos persecutionis initium sumere. Videsis chronologiam persecut. Dodwelli et Baluzii, et Pagium ad an. Christ. 302, num. 5.

Col. 491. *Secundo anno persecutionis.* Liqueat ex his que precedenti proxime annotatione observamus, eum annum quo calendis maiis purpuram uterque Augustus deposuit, non secundum fuisse persecutionis, sed tertium jam inchoatum. Haud itaque recte hæc ab Eusebio conjuncta sunt: licet a priore ejus hallucinatione ista consequitur. Respondebat secundus persecutionis annus consulatibus Diocletiani nono, et Maximiani octavo, antequam se imperio abdicarent: quod etiam ex panegyrico Maximiano et Constantino Augg. dicto perspicuum est: *Te rursus vicesimo anno imperatorem, octavo consulum ita ipsa amplexu quodam suo Roma voluit retinere, ut videretur augurari jam et timere quod factum est.* Scaliger cum sepe alias in Diocletianæ temporibus peccet, tum fallitur in eo splendide, quod ait fieri minime potuisse ad post depositam purpuram decimum consulatum gerere Diocletianus; quem cum certo constat gessisse, eum cum vicesimo imperii illius anno comparat, quo dicitur se rebus abdicasse: tantoque altius repetit imperii ejus initia, seu potius rerum seriem totam præ-

vertit. Obstant enimvero veterum monumenta omnia, que triennio post abdicatum imperium consulatum ejus decimum notant. Quo autem anno purpuram exiit, consules quintum fuisse Constantium et Valerium Maximianum Cæsares, pari omnes consensu fastorum conditores, chronicon paschale, Cassiodorus, Idatius, Prosper, anonymus de præfect. et Bucherii fragmentum, et si qui ejusmodi sunt auctores alii, testantur. Tantum denique abest ut decimum consulatum tunc gesserit Diocletianus, ut ille annus in actis Concilii Cirtensis describatur, *post consulatum Diocletiani ix et Maximiani viii.* Que proinde multa in eam rem vir cætera doctissimus disserit, falso, ut vocant, principio laborant: neque Elkupti epocham, a qua veteres multos deceptos fuisse dicit, satis ipse bene intellexit.

Col. 493. *Galerius solus.* Addit Prosper, *mox cum alio annis sex*: quod et propius ad verum est. Et Scaliger ex Victore Schotti annotat, eum biennio solido Augustum fuisse ante imperium Constantium, cujus quarto anno obiit.

Ibid. *Romæ vicesimus nonus.* Quin soli menses quatuor et sexdecim dies ei describuntur in Bucheriano catalogo, cujus fidei, aliis monumentis suffragantibus, standum censet Tillemontius. Ab Eusebii morte ad Melchiadis ordinationem, novem menses et aliquot dies Romanam cathedram vacasse evincunt chronologi recitentores. Deinde ipsi Melchjadi solos attribunt annos 2, menses 6, dies 9; quo pacto emendandum catalogum Bucherianum, probant. Re etiam vera sunt alia hujusce Eusebii operis exemplaria, que non sex annos, sed tres tantum numerant. Quin ita habet Scaligeri editio, et quod gravius longe momentum est, qui Eusebium describere amat, Prosper in chronico. Potuerunt numerice notæ VI facile a librariis in fere similes III mutari. Sed minorem numerum sic ratum habent docti chronologi, ut vulgo interpretentur pro duobus completis, et uno inchoato, tres dici. Verum, ut sentio, non satis hinc recte argunt: nam licet tres adscribant laudati Eusebii codices, et Prosper, in ipsa tamen digestionem temporum a Milliade ad Silvestrum numerant supra quinque: et iste quidem per interjectos consulatus, ille per hinc plane conformem annorum recensionem. Dicemus hæc de re iterum ad Silvestrum, qui mox succedit.

Col. 494. *Maximus et Severus.* Eodem anno, imo una eademque die, scilicet calendis maiis,

quibus Diocletianus et Maximianus abdicarunt, Galerius et Constantius Augusti appellati sunt, et pronuntiati Cæsares Severus ac Maximinus. Compertum hoc est ex Lactantio de mortibus persecutorum toto contextu cap. 18 et initio subsequentis; que loca hic referas cum doctorum hominum observationibus. Noster, sive Eusebius sive Hieronymus, cum in præcedentibus historiis atque annis persecutionis prochronismo peccent, hic errant in contrariam partem. Eadem tamen illis mens erat, que Eutropio, tum Soerati, et Theophani, qui nonnisi postquam Galerius in Italiam venit, creatos Severum et Maximinum Cæsares, scribunt.

Col. 493. *Constantius sexto decimo imperii.* Parmensis ms. tantum habet, 6 imperii anno: sed 16 ex quo Casar assumptus est a Diocletiano et Maximiano, annum supputari, perspicuum est. Malim tamen dixisset auctor noster, 16 imperii mense pro anno, ut ex quo Augustus appellatus est, statim a Diocletiani et Maximiani abdicatone ordiretur. Nimirum eo forme spatio temporis rerum politus est Constantius, a calendis scilicet maii ad subsequentis ann. viii calendis augusti. Sentit Scaliger apud Photium τῆς πεντηκστής ἡμέρας πενήκοντα, diei istum quo Constantius obiit, annum tertium persecutionis. Veror autem, quin Græca τῆς πεντηκστής ἡμέρας τῆς πεντηκστής ἡμέρας θεωροῦσθε, satis ille recto accepit, que mihi potius videntur initium quarti significare: sic quoque interpretor: *Tertius jam tunc erat* (actus) *annus persecutionis*: τῆς ἡμέρας, jam fuerat, seu, paulo ante fuerat. Re etiam vera tertius jam erat annus absolutus, et quartus inchoatus. Confer Dodwelli chronologiam persecut. et Diocletianeam Baluzii.

Id. ibid. *Constantius... ex concubina Helena.* Mirum id sane de Constantini ortu sentire Eusebium; nam chronici paschalis auctore, quem laudamus in Græcis, Eusebium descripsit: *Zozimum autem non moror, utpote hostem Constantini nominis infensissimum.* Sed enim plerique alii scriptores etiam ex ethnicis natum Constantinum tradunt, ex obscuriori quidem matris nomine, ut Eutropius: aut Helena matre vtilissima, ut anonymus Valesianus; legitima uxore tamen, nec nisi propter nobiliores nuptias, cogente Diocletiano, repudiata. Quin ex hoc ipso quod priorem repudiatum Eusebium ipsemet superius tradiderit, colligunt fuisse Helenam veram uxorem; cui nempe datum repudium interpretantur. Desipit certe quidem Scaliger,

qui priorem Constantii uxorem fuisse pronuntiat Minerviam, matrem Crispi Caesaris, quam dimittere coactus est, cum Theodoram privignam Herculi duxit. Atqui Crispus Caesar non Constantii, sed Constantii filius fuit: Minervia, seu rectius Minervia, non mater Constantii, sed concubina utique. Hæc nemo est paulo doctiorum qui nesciat. Porro non, ut ait Hieronymus, Constantinus *invasit* imperium, sed ex suprema patris voluntate, accedente militum in Britannia consensu, obtinuit. Fallitur ergo denuo Scaliger, qui contra auctorem politiæ SS. Metrophanis et Alexandri, negat Constantium successorem imperii a patre designatum. Testantur id enimvero conceptis verbis, Eumenius in panegyrico, Julianus orat. prima ad Constantium, et Orosius lib. viii, cap. 26. Denique Caesar a Galerio appellatus est viii calendis Januariarum, atque illud nummi quoque ipsi testantur. Eos Scaliger cum non intelligeret, tertio erravit, et pronuntiare ausus est, nullam historiam referre eum Casarem a Galerio dictum. Scilicet ignorabat panegyri. i Maximiani et Constantini: *Cum tibi pater imperium reliquisset, Caesaris tamen appellatione contentus, expectare natus, ut idem te, qui illum, declararet Augustum.* Luculentissime autem Lactantius lib. de mortibus persecutor. cap. 25, de Galerio loquens: *Illud œcogitavit, ut Severum, qui erat ætate maturior, Augustum nuncuparet: Constantium vero, non imperatorem, sicut erat factus, sed Casarem cum Maximino appellari iuberet.*

Col. 394. *Constantinus.* Victor in epitome solis ait annis triginta: qui tamen a semetipso dissentit inferius, ubi de eo proverbium recitat, *Trachala decem annis præstantissimus, duodecim sequentibus atro, decem novissimis pupillus:* nisi, quod doctus ejus interpres monuit, rescribendum videatur, *præstantissimus duæ, decem sequentibus, etc.* Eutropius absolute unum et triestimum numerat. Noster vero proprius habet.

Col. 493. *Maxentius Herculi.* Appellatus iv calendis novembris eodem, quo Constantinus rogare orsus dicitur, persecutionis anno quarto, quod ex Lactantii lib. de mortibus persecut. cap. 26 constat. Sed et Eutropius: *Romæ, inquit, interea prætoriani, excitato tumultu, Maxentium Herculi filium, qui haud procul ab Urbe in via publica morabatur, Augustum nuncupaverunt.* Hæc lucinat Scaliger, cui mirum est legi in Maxentii nummis DIVO MAXIMIANO PATRI SOCERO AETERNA MEMORIA: cujus enim ille est num-

mus non in Maximiani patris, sed in socieri Galerii Maximiani memoriam.

Ibid. *Severus Caesar.* Ita quidem et Victor in Caesaribus, et Eutropius dicitur, *Ravennæ obiit, et Ravennæ interfectus est.* Sed Victor alter in epitome: *Romæ, ait, ad tres tabernæ exstinguitur:* quem locum Zozimus, lib. ii, 11, *τρεῖς ταβερνῆς* Græcè vocat. Suntne igitur tres tabernæ in Ravennatensi agro, an Romano, intelligendæ? Scaliger non dubitat fuisse in agro Ravenate, et viotorem, *ὑπερμαρτυρῆς* loci deceptum, putasse eas tres tabernæ esse, quæ sunt ad forum Appii, ultra Urbem, Terracinam euntibus. Et verosimilium quidem videtur apud Ravennam, ob eam quam narrat historicum Zozimus. Interim cum *Romæ* Victor diceat, ejusque nominis, *tres tabernæ*, loca alia extra Urbem occurrant, ut ex Gicrone l. ii ad Atticum epist. 10, et Ammiano l. xvi, c. 14, docti viri moment, non satis ipse recte videtur Scaliger distinxisse. Erant tres tabernæ etiam inter Laudem et Placentiam, inter Fanum fugitivi et Interannam, etc.

Ibid. *Licinius a Galerio.* Lactantius de mortibus persecut. c. 29: *Aderat ibi Diocles, a genere nuper acutus, ut quod ante non fecerat, præsende illo, imperium Licinio daret, substituto in Severi loco.* Factum Carnunti in Pannonia, in *idus novemb.* Errant igitur Pontæus in notis, et Scaliger de emendat. temporum p. 497, qui Diocletianum negant Salonis unquam pedem extulisse. Confer Viotorem in Caesaribus c. 40, Eutropium quoque l. x, c. 4, qui in temporis notatione non nihil videtur aberrasse; siquidem post Maximiani Herculi mortem Licinium imperatorem factum significat. His adde Zozimum, lib. ii, 11.

Col. 495. *Herculius Maximianus.* A superiore proxime gesto, sive Licinii Augusti nuncupatione, ad Maximiani Herculi necem trium ferme annorum spatium interjacet. Ille quinto persecutionis anno (his enim uti rationibus hic libet) imperium arripuit, quod etiam recensione hæc sua Eusebius observavit: iste octavo demum persecutionis ejusdem anno, *eliso et fracto superbissimo gutture, vitam delestabilem turpi et ignominiosa morte finivit.* Recole utramque historiam apud laudatum Lactantium de mortibus persecutor. cap. 29 et 30. Sed et Idacius, in fastis, Herculi mortem assignat anno secundo post consulatum x et vi Maxentio in solo: qui cum eo, quem diximus, a Licinii inauguratione tertio, et persecutionis octavo anno concurrat. Adeo non recte subduxisse rationes Eusebium, tum ex historia apparet lib.

vii, c. 13, et Constantini vita lib. i, cap. 48, tum ex hoc maxime loco, quem Prosper Eusebium describere assuetus in hunc ipsum annum contulit, et eum Licinii Augusti nuncupatione contulit.

Ibid. *Quirinus episcopus Sciscianus.* In Parmensi ms. *Quintinus* scribitur. Sciscia est in superiore Pannonia prope Segesticam. Zozimus lib. ii, 48, *Scisciam* vocat. Scaliger Prudentium laudat Peristephano septimo: quem videsis cum doctorum interpretum notis.

Col. 493. *Galerius Maximianus... moritur.* Non videtur nisi undevicesimum imperii attigisse, siquidem cal. martii, ut suo loco innuimus, et auctor chronici paschalis tradit, Diocletiano v et Maximiano Herculo iv coss. in regnum assumptus est. Obiit vero circa mensem maium, coss. Gal. Maxim. Arment. viii et Licinio Augusto. Confer Idacium, et quæ accuratius disputata hæc super re sunt Dodwello ex fastis Theonis et fastis Græcis Heracli. Historicum repete ab Lactantio de mortibus persecutor. cap. 35. Mortuus est Sardinæ, ut discimus ex anonymo Valesiano, quam urbem Thraciæ mediterraneæ Ptolemæus annuerat: Scaliger *ἀνδρῶ;* dixit, in Dacia Ripensi. Quæ subduntur, *quod partim Caesar, partim Augustus cœcerunt,* in Parmensi ms. non sunt.

Ibid. *Romana Ecclesie Silvester.* Mense uno minus. In catalogo Bucheriano: *Silvester annis 21, mensibus 11. Fuit temporibus Constantini, a consulatu Volusiani et Aniani ex die pridie cal. febr. usque in diem cal. januar. Constantino et Albino coss.* In quem locum observatum ante nos, *calend. januar.* exclusive, ut assolet, notari terminum, quoniam in martyrologio, quod Hieronymi audit, *depositio S. Silvestri episcopi* ad ipsum diem 13 decemb. refertur. Minus certe recte habet Parmensis ms. qui solos ei tribuit annos 21. Ceterum illustriss. conterraneus meus Franciscus Blanchinius insignem Eusebii errorem hunc dicit in prolegomenis tom. II, Anastasii pag. 28: Non enim ait, tertio Constantini anno Melchisedæ, cui Silvester successit, fato funetus est, cum constet anno 7 aut 8 Constantini sub Melchisedæ celebratum fuisse Romanum in causa Donati Concilium. Confer quæ modo diximus ad Melchisedæ.

Ibid. *Maximianus [al. Maximinus] persecutione.* Sic vocant Parmensis ms. aliique notæ melioris libri, Prosper, et Scaliger: male autem Pontæus, aliique *Maximianum.* Quanquam non diffitemur, ipsum nec semel alibi nominum similitudine

deceptum, Eusebium aberrasse, et quæ nequissimi persecutoris Maximini erant, Maximiano attribuisse. Sed eo tamen turpius Scaliger, Eusebii errorem exaggerans, peccat, quod bonum principem ac laudabilem fuisse, et nunquam Christianos persecutorem Maximianum pronuntiat. Incentorem imo et signiferum persecutionis vocat eum Rufinus lib. viii, c. 13; ut Lactantium de mortibus persecutorum sepe, et anonymum Valesianum prætereamus. Post bionium a Galerii Maximiani morte Maximinus extinctus est apud Tarsum, cum hujusmet anni pridie calendas maias inter Hadrianopolim et Hærcleam fuisset a Licinio superatus. Adsis librum de mortibus persecutorum cap. 49.

Col. 496. *Maxentius juxta pontem.* Eutropius, lib. x, c. 4: *Quinto, ait, Constantinus imperii sui anno bellum adversus Maxentium civile commovit; copias ejus multis præliis fudit: ipsum postremo Romæ... apud pontem Mulvium vicit.* Quanquam Zozimus, lib. ii, indictum a Maxentio bellum significat: *Maxentius occasiones gerendi adversus Constantium belli querebat, etc.* Tempus quo victus atque exsunctus est, demonstravit omnium apertissime Lactantius de mortibus persecutor. c. 44: *Imminabat dies, quo Maxentius imperium cœperat, qui est ad septem calendis novemb. et quinquennalia terminabantur, etc.* quæ sunt Eusebianis rationibus consentanea. De Mulvio ponte, hodie Ponte-Mole, haud reptam quæ tot viris doctissimis disputata sunt. *Mulvium* vocant Cicero, Livius, Aurelius Victor, alique; *Mulvium* dicere amant Eutropius, Lactantius et cum primis Græci, quos laudare hic nihil inter est. Egit Victor Gifellius de varia nominis hujus scriptura apud Ortelium thesaur. geographicæ.

Col. 495. *Diocletianus haud procul a Salonis.* Quanquam hæc fere ad verbum (quod etiam Scaliger notatum est (nosler ab Eutropio expresserit, secutus tamen est in temporum comparatione Aurelium Viotorem in epitome, qui tradit Diocletianum annos in communi habitu prope novem egisse. Sed ut in ejus voluntarie mortis causa ex veneni hausta, ita in annorum quoque privati egit numero falsum Viotorem esse, Baluzius in notis ad Lactantii librum de mortibus persecutorum contendit. Falluntur adeo etiam Zozimus, auctor chronici paschalis, atque Idacius in fastis, qui mortem Diocletiani assignant in nonas decembris. Sabino et Rufino coss. Discimus enimvero ex Lactantii dudum laudato lib. cap. 42, eum vivere desisse, superstitæ adhuc Maxi-

mino, et ante Licinii et Constantiæ nuptias, post annos septem, totidemque menses, et aliquot dies, ex quo purpuram deposuerat. Adeo subsequenti cap. 43 de Maximini interitu locutusur Laetantius: *Unus, ait, jam superat de adversariis Dei: cuius nunc exitum ruinamque subnectam.* Consulto locum, in eumque notas Baluzii et Cuperi. Quod additur *in villa sua Spalato*, legit olim et Prosper; alii *Asplato* habent; Parmensis aliique mss. *in villa sua palatio*. Et hanc quidem vocem verosimile est substitutam præpostero criticorum studio, pro obscuriore alla *Spalato*. Minime autem parere est quod Cuperus autumat, hanc quoque *Spalato* non ab Hieronymo profectam, sed fuisse potius a glossatore aliquo appositam libri albo, ut ville proprium quod vulgo ferebatur, nomen significaret, deinde textui a libraribus intrusam. Nec prodest conjecturæ quod, ipse Eutropius tantum habet, *in villa, quæ hanc præcitat a Salonis est*; Hieronymus enim non ita Eutropium describebat, ut non licere sibi de suo quedam addere, alia truncare, putaret? Elevat e contrario fidem, quod vetus ea sit Properi, quam dudum laudavimus, eadem lectio. Cætera videsis Sponium in itineralio.

Ibid. *Crispus et Constantius... Cæsares*. Confirmat ipse in Constantini M. vita, lib. iv, cap. 40, primum hunc esse honorem sortitum Constantinum cognominem patri ἀπὸ τοῦ πατρὸς δεκαετηρῆβα, decimo circiter paterni imperii anno. Et est tamen perinde accipiendus, ac si jam absoluto anno illo dixisset, ut cum auctore chronici paschalis conveniat, et cum Idacii fastis, qui ad Gallicani et Bassi consulatum hæc referunt. *His oss. elevati tres Cæsares, Crispus, Licinius et Constantinus, die cal. mart.* De tempore quo Crispus præceptore Laetantio usus est, ut de loco, pluribus disputat contra Chiffletium Baluzius præfat. ad notas in librum de mortibus persecutorum.

Ibid. *Licinius de palatio suo Christianos pellit*. Nihil dubium quin hoc fecerit Christianos persequenti initium. Sed enim Cedrenus, quem ea de causa in Grecis laudare placuit, in temporis notatione obstat, et anno demum Constantiniani τῷ θ' καὶ α', *quartodecimo et insequenti*, testatur Licinium ad gentilitatem, quam in gratiam Constantinii reliquerat, se recepisse, postquam Illyrici provincis per arma civilia spoliatus ab eo est, et persecutionem adversus Christianos, quorum hactenus studiosum et simulaverat, tunc movisse. Paria docet Sozomenus lib. i, cap. 7, Licinium, qui ante religionem christia-

nam coherat, post cladem illic acceptam, animo mutatum, multos sacerdotes, qui in suis partibus debebant, graviter afflixisse.

Col. 495. *Alexandrinæ Ecclesiæ decimus octavus*. Invenit Scaliger in Freher. ms. ad n. 2336, alteram hanc periocham *Constantinopolis dedicatur*: in cuius etiam recensione peccatum unius anni metachronismo, notat. Nihil simile nostri, aut quos consilere licuit, alii mss. aut vulgati libri habent.

Id. Ibid. *A quo Arius*. Diu antea flagitiosam hæresim Arius innoxit, utque Orosius lib. xii, cap. 28, testatur, iis diebus spargere in vulgus cepit, quibus Crispus et Constantinus junior Cæsares appellati sunt: anno scilicet, ut paulo superius animadvertimus, imperii Constantini Magni decimo, vel undecimi initio. Quod si verum est, aut ipsa etiam Alexandri episcopi ordinatio erat citius multo, saltem ad decimum Constantini M. referenda, aut certe fallitur Theodoretus hist. eccl. lib. i, cap. 2, et lib. iv hæreticar. fabul. cap. 1, qui excoctandæ hæresos causam hanc fuisse Ario dicit, quod Alexandrum sibi prælatum in episcopatu ægre tulit. Cæterum nemo non videt, ejus occasione electionis isthæc de Ario et Nicæna Synodo, quæ ad alios atque alios annos spectant, commemorari: atque in hac etiam re satis obvia Scaligerum falli, qui *καρῖος* dici ab Eusebio hoc putat, tunc cepisse Arii venenum in vulgus spargi.

Col. 495. *Et fuit Synodus* (apud Vallarsii). Postrema hæc verba neque Eusebii esse, neque Hieronymi, Italici characteris, quæ descripta sunt, nota indicat. Ea Scaliger exulare penitus jussit: nos, quod etiam in Parmensi ms. sint, cum Pontaco retinimus. Neque vero huc erat Nicæna prima Synodus referenda, quam post ferme quadriennium actam esse, sive anno Constantiniani Augusti 18, omnes norunt. Ipsa ejus acta ἐν ἑκατῷ Παύλου καὶ Ἰουλιανοῦ *sub consulatu Paulini et Juliani*, annotata sunt, et Gelasii historia, ut alia omittamus, confirmant. Diem etiam quo coepta est, notat collectio Græca a Tilio edita, xii *calend. Julias*, a quo *usque ad diem viii calend. septembres* durasse, collectio alia que Cresconiana audit, testatur. Eusebius ipse l. iii, c. 14, de vita Constantiniani, anno hujus imperii 20 actum Concilium tradit.

Ibid. *Constantini mater* (apud Vallarsii). Atque hæc sunt ab aliena manu, quæ neque nostri mss. habent, et minimo minus cum Scaligero expunximus. Sunt enim, ut doctus vir notat, in

editiones traducta totidem verbis ex Rufino hist. eccl. lib. i, cap. 8. Tantum certe abest ut ab Eusebio scripta videri possint, ut qui narrationem illam de reproducta per Helenam a Calvarie ruderibus cruce impugnant, palmare sibi argumentum ab Eusebii hac super re silentio desumant, cum cætera pietatem ejus erga sancta loca, in quibus et duas ecclesias ædificavit, tot laudibus cumulet. Nos facti historiam quod pertinet, alii veterum testimoniis ac monumentis nitimur.

Col. 497. *Constantius, filius Constantiniani*. Triennii prochronismo Scaliger in recensione sua peccat, retrahens Constantii Cæsaris nuncupationem ad annum Constantiniani Augusti decimum septimum. Quem errorem et vetustiores editi libri plerique errant: ipse alio in Abrahamiis numeris vitio cumulat: quorum nunc cum 2339, nunc cum precedenti 38, cum annum componit. Recte vero Parmensis ms. aliique septem laudati Pontaco, quem et sequimur, gestum huc referunt. Hujus recessionis ipsemet fidejussor Eusebius est vita Constantiniani lib. iv, cap. 40, ubi de trinis ejus decennialibus, quibus tres filios Cæsares creavit: *Secundus*, inquit, *avi sui nomen referens Constantius*, ἀπὸ τῆς ἀποκαταστάσεως πανήγυρι ἀναγορευόμενος, *circa* (patris sui) *vicennata Cæsar est declaratus*.

Col. 498. *Licinius Thessalonica*. In Parmensi ms. atque editis quibusdam libris, *contra jus sacrum*, Eutropius, *contra religionem sacramenti*, dixit: Zozimus contra τοὺς ὄρκους. Sed jure tamen factum contendunt, qui Licinium rebus Thessalonice novis studuisse, et contractis militibus, populos ad defectionem sollicitasse, scribunt, Socrates lib. i, Cedrenus, aliique. Adeo Constantium Orosius lib. vii excusat: narrat vero Zonaras fuisse Licinium a militibus, Romano assentiente senatu, postulatum ad supplicium, quod nec privatus quiescisset, sed tyrannidem affectasset. Gravior de temporis notatione his est. Scaliger ad annum Constantiniani Augusti 18 refulit, suamque recensionem gemino Aurelii Victoris testimonio comprobari autumat. Primum, quod referat ille in epitome, Constantinianis *annis tredecim solum imperasse*: quod certe non contigit, nisi Licinio purpura demum et vita exuto: quamobrem eum vulgo compertum hoc sit, Constantinianum anno imperii tricesimo obisse, deductis tredecim illis, quibus solus regnavit, evinci Licinium 18 Constantiniani interfectum. Ego iisdem omnino rationibus conclu-

sum ibo pro 17 proxime præcedenti, cui nimium si tredecim adjicias, recte constabunt triginta. Alterum testimonium ex alio Victore in Cæsariis desumit, ubi rupta pax dicitur Licinium inter et Constantinum, *sexennio* postquam Crispus, Constantinus junior et Licinius Cæsares sunt facti: tum Licinius pulsus, Chalcædona concessisse, ibique una cum Martiniano oppressus. Quare, inferat, deductis sex de 18 annis imperii Constantiniani, remanebit annus 12 imperii ejusdem, quo illi Cæsares renuntiati. Ita magno viro licet lectori illudere. Probandum erat, quod et sumpserat sibi, a trium Cæsarum nuncupatione, tanquam a certa epocha, rationes institui, et sexennio adjecto, annum exsurgere Constantinii decimum octavum. Colligit vero prorsus in contrariam partem, et hunc, de quo disputatur, annum decimum octavum, pro certa ponit necis Licinii epocha, ex eoque inferat ad trium Cæsarum nuncupationem, suam hypothesi accommodandam. Quid, quod fallitur in hoc ipso splendide? Neque enim, ut colligit, duodecimo Constantiniani anno, sed decimo, sive ipsis decennialibus vixit exactis, quod est suo loco declaratum, tres illi Cæsares appellati sunt. Proinde erant hæc etiam de causa ab hac temporis nota, quæ utpote certior a Victore præponitur, ineunde rationes ad annum Licinii θανάτων investigandum. Quod si præstes, et termino utroque incluso, deducas inde sexennii initium, ad annum devenies Constantinii decimum septimum, quem et superiore testimonio designari a Victore alio, in epitoma, diximus. Hoc nimirum anno Constantinii, Victor uterque sensit occisum Licinium, non insequenti, quod Scaliger fingit. Propius autem, necne, accedat eorum sententia ad verum, non judico, nec est dicta facile, aliis ea super veterum dissentientibus. Idacius in fastis sub consulatu Paulini et Juliani refert: qui utique annus cum decimo octavo Constantiniani concurrat. Noster, qui serius, et ad decimum usque nonnum differt, suos certe habuit auctores, quos sequeretur. Ejusmodi est anonymus Valesianus, sive auctor fragmenti de Constantio Chloro editus a Valesio post Ammian. Marcellinum pag. 661, ubi Licinium ait *regnavit annis 19, filio et uxore superstitie*. Scilicet ab eodem, quo Constantiniani anno, imperii Licinii auspiciatur: et sane ejusdem anni, ille pridie calendis aprilis, hic m idus novembriis, Augusti appellati sunt. Dicitur ad vitam privatam a Constan-

lino superatus rediisse mense octobri : obiisse autem sub anni finem.

Col. 497. *Nazarius rhetor*. Constantini Magni laudes dixit in quinquennialibus Crispi et Constantini junioris Caesarum, die eorum natali, calendis martii. In quod tempus Constantini Magni quidecennialia incurrebant, et vota pro vicennialibus nuncupabantur. Sed non eo respexisse Hieronymus videtur.

Ibid. *Crispus Constantini filius*. Annum Constantini viciesimum Scaliger subsequenti demum gesto, canonum Eusebianorum postremo adscripsit : Pontaeus e contrario primam numeri precedentis periocham, *Constantius filius, etc.* ab eo est auspicatus. Neutrum sequi nobis, sed vetustiorum editionum, et Parmensis codicis auctoritatem preferre placuit, quae etiam propius ad historiam veritatem visa est accedere. Dicemus infra, quanti sit in re chronologica hunc inter Eusebianos annum receperisse, et num ab Eusebio an Hieronymo, in versione et recognitione hac sua, annotatus videatur. Interim egisse adhuc Crispum inter vivos anno patris imperii viciesimo, et Romae decennialia sua edidisse, cum in idem tempus posteriora quae Romae iidem acta sunt, Vicennialia Constantini patris incurrerent, auctor est Optatianus Porphyrius in hujus panegyri. (quidquid Norisio ad num. Licin. videtur) his versibus :

Sancte Pater, rector Superum, vicennialia laeta,
Augusto, et decies crescant sollemnia natalis :

Crispi scilicet, et junioris Constantini decennialia multiplicentur. Constantino autem Augusto vicennialia Romae soluta exacto jam altero decennio, seu viciesimo imperii anno, nihil dubium est. Affirmat porro et Sozomenus, hist. eccl. lib. 1, cap. 3, Crispum τὸ εικοστὸν ἔτη τῆς πατρὸς ἡγεμονίας, anno imperii patris sui viciesimo, mortem obiisse. Denique et illud quod ait Eusebius, fuisse hunc annum imperii, Caesarei scilicet, Crispi et Licinii nonum, conciliari facile cum laudatis modo testimoniis potest. Cum enim, exacto primo Constantini decennio, circa ipsam decennialium ejus panegyrim, Caesares appellati sint, non ejus anni finis non incommode potest cum initio viciesimi patris imperii concurrere. Verum enimvero alium Eusebius rerum ordinem tenet, et vicennialiorum celebrationem, non eorum modo, quae Nicomediae acta sunt, sed et quae Romae sequenti anno, post Crispi necem recenset. Ac licet se-

quens iste annus videatur non de Constantini ipsiusmet annis intelligendus, ut alius a viciesimo imperii ejus notetur, sed juxta Eusebianos calculos, qui annorum initia ab autumno auspicatur (possitque adeo unus idemque ille viciesimus esse), minime diffidendum est tamen, aut Σεπτεῖον μήνας ab Eusebio dici, aut certe aliam ejus fuisse mentem, et mortem Crispi non viciesimo Constantini, sed precedenti decimo nono adscribere voluisse. Id ipsum Idacius in fastis voluit, qui gestum refert Constantino vi et Constantio Caes. cons. cum ipse per id temporis, teste Zozimo lib. n, imperator Romae ageret. Videndus interim Sozomenus in fine libri secundi. Eodem tempore occisum Licinium juniorem testatur Orosius quoque lib. vii, cap. 28.

Id. ibid. . . *Anno imperii*. His quae disputata sunt hactenus de Σεπτεμβρίου Crispi anno, scrupulum locus iste ingerit, qui criticos magni nominis male habuit. Inuimus quidem nos, si post Constantini, quae Romae acta sunt vicennialia, Caesaris filii mors differatur, quo posit pacto annus ille nonus imperii hujus intelligi, et noster cum aliorum auctorum testimoniis in concordiam venire. Sed praeterquam quod non levis id ipsam momenti est, nimis alia multa restant ex temporum comparatione, et rerum serie concilianda, quae doctos sane viros in alia omnia impulerunt. Nummi quoque ipsi Crispi et Constantini, post varia inter se veterum dissidia, accedunt ad difficultatem exaggerandam. Satis proinde visum est multis, isthuc, *anno imperii sui nono*, respuere, tanquam non germana, sed a studioso quopiam assuta : maxime cum in antiquis etiam mss. aliquot desiderentur, atque ipsi Pontaeo, homini in expendenda veterum codicum fide praeter ceteris diligentissimo, suspecta valde fuerint. Atque ut pro genuinis nihilominus habeas, vim tamen eorum Pagius eludit, qui Hieronymum a calendis septembribus duxisse annorum initia autumat. Quod licet neque videatur verosimile, ut mox pluribus ostendemus, neque, quod rei caput est, de Eusebianorum annorum initiiis, quae ducuntur atque ab autumno, sed de annis Crispi singularibus, hic quaestio sit : minime diffidentum est tamen, perquam difficilem definitum esse, et recentiorum disputationibus in utramque partem agitatam. Norisius noster, dissert. de num. Licin. c. 3, testimonium ex panegyri. Optatiani Porphyrii, in quo rei cardo

vertitur, ad quidecennialia Constantini refert, quo tempore vicennialia vota nuncupabantur. Sed ut ne longius hinc immoremur, totam huc refer Tillemontii annotationem 51 in Constantini vitam.

Col. 497. *Vicennialia Constantini*. Facile Hieronymum haec impulerunt, ut superiori proxime, vel huicmet periochae annum, quem modo dicebamus, Constantini 20, numero Abrahamitico 2343 respondentem, adungeret. Enimvero tot eum supputasse in Eusebiano canone, ex ejusdem continuatione comperit est, quam a Constantini viciesimo primo exorditur : tum vero manifestissimum ex summa universa, quam in operis sui fine colligit, atque ea quam de suo Eusebiano praefationi subnectit : *A Tiberii*, inquit, *quinto decimo anno usque ad decimum quartum annum Valentis, quo interit, numerantur anni 351. Itaque sunt anni istius historiae 2395*. Nam si ad annos quidem 2044 quos in eadem praefatione se testatur Eusebius collegisse ab Abrahamo ad Tiberii usque decimum quintum, illos 351 adjicias, summa consurget 2395, a quibus rursus si annos 52 subducas Hieronymianae continuationis, remanebunt usque ad Constantini viciesimum, a Tiberii quidem decimo quinto, anni 299; ab Abrahamo vero 2343, uno plus scilicet, quam videtur Eusebius computasse. Quod cum sit comparatione hac ipsa numerorum manifestum, testantur etiam conceptis verbis Anianus et Panodorus antiqui chronologi apud Syncellum pag. 28, putasse eum solos 2342 ἀπὸ Ἀβραάμ. ἕως τῆς εικοσαστηρίας Κοωνταντινίου, in τῷ κατὰ πλάτος συνήθη χρόνον ἑτῶν βρεῖς; ab Abrahamo ad vicennialia usque Constantini (hoc nimirum quo chronicon ejus gesto concluditur) in extenso opere tempus collegit annorum 2342. Vicennialia quidem illa intelligenda quae primum Nicomediae; nam quae postmodum acta sunt Romae, in sequentem annum Eusebii transferunt. Annus autem idem ille erat viciesimus in eorum, quibus imperium Constantinus obtinebat, serie : tametsi alius sive viciesimus primus in Eusebiana supputandi methodo a calendis septembribus fuerit. Adeo nihil dubium est, quin ipsum terminum dinumerationi suae ille accesserit, Constantini, inquam, viciesimum, inclusive, ut vocant, majori saltem ex parte, quam voluit cum precedenti Abrahamitico numero 2342, in quem desinebat, concurrere : nequius enim ad annos ab Abrahamo exigere reliquarum gentium tempora sibi proposuerat.

Neque audiendus Scaliger, cui minime perspectae Eusebii rationes erant, intulitque ex hoc loco, uno anno Nicomedienses anticipasse vicennialia, id est, Christi Dionysiano 326, cum anno sequenti Romani rite ea celebraverint. Ex quo commento alid inferri, ostendi scilicet Constantium inivise imperium anno Christi 307, et annum primum imperii Constantiniani consurgere ex 24 septembris num. 2323. Quae quidem omnia et veri speciem nullam habent, et pridem refutata sunt Pelavio doctisque aliis chronologis. Itaque Hieronymo causa illa fuerit quam dicebamus, ut annum Eusebiano computo superadderet, cum in continuatione hac sua, annorum initia duceret, non ut Eusebius ab autumno, sed juxta suorum vulgarem usum a calendis januarii, eodem facile modo postmodum hunc Eusebiano chronici accepit : et quem ille sequentem annum dixit non ab eo numero, in quem precedens Abrahamiticus desinebat, sed in serie annorum Romanorum intellexit, atque adeo a viciesimo primo Constantini opus suum exorditus est.

Recole atque huc refer quae praecedente proxima annotatione de anno ab Hieronymo Eusebianis calculis superaddito, ejusque rei causis disputamus.

Col. 497. *Arnobius rhetor in Africa*. In Parmensi ms. *Sicca*; sed nihil dubium quin *Sicca Veneria* notetur. Tum plurium numero, neque ab episcopis : in fine vox *podus* desideratur, aequae bene. Vide lib. de viris Illustribus, cap. 79.

Ibid. *Drepanum Bithyniae*. Idem ms. *Drepanum* et mox *Lucani*, neque id male, Pontaeus *Drepanum* legerat. Graece Δρεπάνη et Δρέπανον. Socrates ejus meminit nomine tenuis in eccles. hist. lib. 1, cap. 18; et dicitur tamen Scaligero, haec ad verbum ex Latinis Hieronymi reddidisse : quin etiam accepisse ab eo Cedrenium, qui Δρέπανον τὸ ἐν Νικομηδείᾳ vocat, ejusque instaurationem anno sequenti adscribit : cetera bene convenit. Tu videsis Procopium Caesariensem de aed. ficis, pag. 96.

Col. 497. *In Antiochena Dominicae*. Dicemus hac de re inferius ad ejusdem templi encaenia. Notum, ecclesiasticis scriptoribus *Dominicum* appellari domum in quam fideles ad celebranda mysteria conveniebant. *Aureum* hoc audit, quia *per magna auri xrisque copia, et reliqua pretiosae materiae ornamentis* a Constantino decorata, ut Eusebius in vit. Constant. lib. iii, 49, tradit.

Col. 498. *Constantinus uxorem suam*. Ex Zozini narratione lib. II, 29, intelligere est, exiguum temporis spatium interessisse a Crispi ad Faustæ necem. Equidem superiore proxime anno utriusque mortem patratam, malim existimare.

Col. 497. *Donatus agnoscitur*. Invenit Scaliger notatum e regione in Freher. codice, *Donatus hæresiarces seculo post Arium anno unitatis vinculum rupit*.

Ibid. *Antiochia post tyrannum*. . . *Euphronius*. Hunc Parmens. ms. *Euphorim* vocat. Pro *Euzoius* olim erat *Euzoius*.

Col. 498. *Porphyrus misso*. Persuasum doctissimis viris, Scaligero, Pagio, et cum primis Tillemontio, not. 52 ad vit. Constantii, non aliud hoc fuisse Porphyrii, quod *insigne volumen* Hieronymus vocat, quam quod superest etiamnum carmen de laudibus Constantii. Hoc vero cum constat, fuisse vicennalium ejus occasione elucubraturam, eaque certa doctorum hominum, si Norisium excipias, sententia sit (in quam et nos supra, ubi de *θεωρησις* Crispi anno, concessimus), jure illi videntur Hieronymum, qui gesti mentionem huc usque distulit, de solidi biennii metachronismo reprehendere, vel *ἀναίτιον*, dicere cum Tillemontio, Hieronymianam recensionem defendi nullo modo posse.

Col. 497. *Alexandrina Ecclesie decimus nonus*. Decessorem suum Alexandrum testatur ipse Athanasius in apologia II, quinto post finitum Nicænum Concilium mense obiisse. Confer Sozomenum lib. II, cap. 47, et Epiphanium heres. 68, quibus adde quam scripsit Cl. Montfauconius s. doctoris vitam. Qui subsequitur versus Italico caractere descriptus non habetur in antiquioribus libris, et apud Scaligerum.

Col. 498. *Dicitur Constantinopolis*. Iadaci in fastis ad consulatum Gallicani et Symmachi refert *die v idus maias*: quocum facit paschalis quoque chronici auctor, qui addit *feria 2, in-dictione 3*; eo enim anno in undecimam diem maii feria secunda incidit. Uterque adeo bene cum anno Constantini vicessimo quinto ex parte concurrat.

Col. 497. *Metrodorus philosophus*. Huc refer que Cedrenus narrat. Videtur autem hic ille Metrodorus, quem tradit Photius composuisse periodum 532 annorum, quam a primo Diocletiani exorditur. Eandem periodum a. 532 vulgo creditur Victorius Aquitanie episcopus primus apud Latinos a Grecis sumptam usurpasse. A

Grecis, inquam, nam et Sync. pag. 33, de Aniano (qui Metrodoro tamen huic nostro a Photio laudato junior est) editam ab eo memorat *paschalis tabulam* 532 annorum, etc. Porro Dionysius Exiguus anno epoche christiane 628, eandem instauravit atque accuratius recensuit, a quo et nomen vulgo Dionysiana: assumpsit. In hoc etiam a Victorio ablutit, quod eam periodum a primo Diocletiani anno ad primum Christi retraxit, Victorius ab anno passionis inchoavit.

Ibid. *Romæ tricesimus secundus*. Exigu quidem momenti differentia est Hieronymum inter et antiquos catalogos in mensium annorumque numero, quibus Marcus et Julius Romanum cathedram obtinuerunt. Constat ex his tamen et recta ratione, triennio saltem serius fuisse Marci ordinationem referendam. Julius certe quarto ante Constantii mortem mense ordinatus est. Sed Eusebianis adhuc calculis atque hypothesi noster adhaeret.

Ibid. *Edicto Constantini*. Adscribit etiam Cedrenus, laudatus eidem Scaligero, τὸ πρῶτον καὶ τῷ ἔτι.

Col. 498. *Romani Gothos*. Auctor fragmenti de Constantio et Constantino a Valesio post Ammianum pag. 661: *Deinde* (post Constantinopolis dedicationem) *adversum Gothos bellum suscepit, et implorantibus Sarmatis auxilium tulit*. Ita, etc. Consentit Iadacius quoque in fastis, ubi Pacatiano atque Hilario eoss. ait: *Victi Gothi ab exercitu Romano in terris Sarmatarum die XII cal. maii*. Precedenti proxime mense aprile egisse Constantinum Marcianopolim, que Mæsie secundæ in Gothorum ac Sarmatarum vicinia urbs est, constat ex leg. cod. Theod. 4, de sponsalibus. Vide Zozimum lib. II.

Col. 497. *Sarmatae et Lavigantes*. Vitiosum est, quod libri alii preferunt, *advitantes et limigantes*. Limigantium nomine veniunt servi, quibus Sarmatæ arma dederant, cum a Scythis bello peterentur: qui cum de Scythiis victoriani retulissent, adversus Sarmatas dominos suos arma verterunt, eosque patriis sedibus deturbarent. Ita Ammianus Marcell. lib. XVII, c. 42 et 43, et I. XIX, c. 11. Pro *Ardoragantes* quidam libri preferunt *Ardoragantes*.

Col. 498. *Calocarus in Cypro*. Theophanes quoque gestum hoc anno Constantii 29 illigat: Tillemontius autem precedenti proxime, antequam Delmatius Cæsar nuncupatus esset. Aurelius Victor, de Cæsarib. in fine, statim a

morte Crispi, et ante Constantinopolis conditum, narrat, cui et malunt alii cum Petavio fidem adhibere.

Col. 499. *Triennialibus Constantini*. Diem præterea notant, Iadacius quidem, in fastis XIV, auctor vero paschalis chronici, *vm cal. octobris*. Eusebius in oratione de laudibus Constantini in ejus triennialibus, vel certe paulo post habita, fortissimos quatuor Cæsares, tres scilicet Constantii filios et Delmatium, memorat.

Col. 500. *Pater rhetor*. Antea erat *Pater*, alias *Pathor*. Diximus de insigni eo rhetore in epist. 120, ad Hedibiam, initio.

Col. 499. *Nazarii rhetoris filia*. Scaliger et mss. plerique distincta Italico caractere verba præferunt: que sunt in Parmensi ad hunc modum: *Nazarii filia christiana virgo in eloquentia patri coæquatur, cui nomen Eunomia fuit*.

Ibid. *Tiberianus vir disertus*. Vide Gothofredum in prosopographia codicis Theodosiani. Ex eo Tillemontius hoc anno Tiberianum vicarium Hispaniarum profert. Scaliger in uno alteroque ms. *Titianum* scriptum invenit, quem scire se dixit clarissimum senatorem: Tiberianum vero pref. præf. Galliarum ignorare.

Ibid. *Eustachius Constantinopolitanus*. Aliud par credere est, quam quod Macarii Hierosolymitani episcopi industria extractum Eusebius lib. II de vita Constantii cap. 32 memorat. Scaliger enim parum abest quin deceptum hic Hieronymum dicat. Nec tamen difforme, *martyrium* primitus appellatum Hierosolymitanum templum illud, quod Constantinus excitavit, ut Cyrillus catech. 14 testatur, quo deinceps nomine martyrum quoque sepulera donata sunt.

Ibid. *Constantinus extremo vita*. Nihil est in ecclesiastica historia, de quo disputatum sit magis. Faciunt cum Hieronymo Eusebius lib. IV vit. Constantini, cap. 61 et seq. Sozomenus lib. II, 34, Socrates I, 39. Ex Latinis S. Ambrosius in funere Theodosii Magni, etc. Addit Zozimus potest, qui post Crispi et Faustæ necem, ait Constantinum criminum piacula quævisse apud Christianos: ut adeo, si baptismum imperatoris designare voluit, vulgatæ ex actis S. Silvestri opinioni non faveat. Quanquam ejus narrationem aliis de causis Socrates falsi jampriem arguit. Sed hæc persequi, nostrarum partium non est.

Ibid. *Constantinus cum bellum*. Parmens. ms. in *Cyrene*, Victor in Cæsar. *Achyronam* vocat; Cassiod. *Aeyronem*. Dicitur Bithynie oppidum

apud Niomediam, quod Porphyrogenetæ *Pythia* appellatur. Annos vite Constantini, quos 66 Hieronymus numerat, pro incompleto accipito; uno enim minus dicunt Eusebius, Rufinus, Socrates, Sozomenus, atque alii. Quanquam idem Eusebius in vit. lib. IV, cap. 53: *Imperii, inquit, curriculum duobus et triginta annis explevit, exceptis mensibus ac diebus paucis: vite vero spatium duplo fere longius fuit*. Quæ verba futurum fecere Scaligero, ut anno serius mortem imperatoris putarit contigisse, et trienna in ejus uno item anno fuisse anticipata (quemadmodum et vicennalia dixerat) in oriente. Adeo non explevisse eam vera triennialia, que, incidisse voluit in 24 diem septembris, ut complendo anno solidi menses Romani quatuor et dies duo defuerint. At vero se res penitus e contrario habuit. Constantinus a die 25 Julii, Constantio et Maximiano VI eoss. imperium auspiciatus est, eademque die post annos triginta recurrente, Constantio et Aloino coss. triennialia celebravit: quibus exactis, decem præterea mensibus superstes fuit: XI *calendas Junias* decessit e vita. Hæc Hieronymianis calculis, imo et Eusebianis in chronico (oratorio enim more in vita loquitur) apprimè consentanea recensio est.

Col. 500. XXXVII. *Constantius, etc.* Uno minus habet ms. Parmens. sive 23. Notatu autem dignum, non statim a patris obitu, sed post triam et quod excurrit, mensium interregnum, septembris scilicet ejus anni, filios imperio successisse. Discimus id ab Eusebio in vit. lib. IV, toto cap. 67, et cap. 71 in fine, his verbis: *Ipse etiam post hæcatum, post mortem, imperium retinens, quasi reditivus universum orbem gubernans, etc.*

Col. 499. *Sapor rex Persorum*. Gestum in Scaligeri recensio cum precedenti numero 2754 concurreat: ad cujus rationes propius habent chronici paschalis auctor, et Theophanes, qui Nisibis obsidionem *per tres et secaginta dies* eidem anno, quo mortuus est Constantinus, Feliciano, ut aiunt, et Titiano eoss. adseribunt. Atque illo quidem advente, recentiores nonnulli chronologi Saporem irrupisse, arguunt ex Libanio, qui tradit in *ἐπιτομῆς* post obitum Constantini Persas non ausos esse Tigris ripam superare. Alii non ante ceptum bellum dicunt, quam *audito Constantii excessu*. Vides Valesium ad lib. XX Ammiani Marcelli cap. 7.